

Čs. dokumentační středisko
nezávislé literatury
Referenční exemplář dílny
ERLANGEN

VI. 1989

Josef Jelínek

O B S A H

- Dominik Tatarka: Neslovný příběh I, II. [2-7]
- Martin M. Šimečka: Dominikova dvojitá čára života [8-9]
- Miroslav Kusý: Za Dominikem Tatarkom [10-11]
- Eva Kantůrková: Tesknění za Dominikem Tatarkou [12-13]
- Luďvík Vaculík: První nový Čechoslovák [14-15]
- Miroslav Červenka: Výlet do Ameriky [16]
- Karel Pecka: Nejenom ohlebam... [17-21]
- MUDr. Vladimír Kaiser: Maj tam malou židli, blbečku [22-30]
- Zdeněk Urbánek: Dovolují si nesouhlasit [31-39]
- Milan Šimečka: Varšava 1987 /pokračování/ [40-44]
- Dokument:
- Korespondence L. Vaculíka s Městskou prokuraturou [45-49]
- Zd. Rotrekl: Zločin vyzrazení [50-53]
- Ivan Hoffman: O zjednocování nedelitelného [54-56]
- Václav Kadlec: Bázlivý hrdina Bohumil Hrabal /dokončení/ [57-66]
- Milan Jungmann: Laciný úspěch [67-71]
- Iva Kotrlá: Z Katalogu čtenářských záznamů [72-79]
- Ivan Kadlečík: Majáky [80-82]
- Jiří Tichý: Poslední dubnová dekáda [83-84]

K V Ě T E N 1989

Copied from a type-written carbon copy, bound,
continuously numbered and

made available by
DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN
TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and
information purposes. Copyright continues to be held by
each individual author and must be strictly observed. If
clarification is required, please consult the Centre
before publication of any item.

DOKUMENTATIONSZENTRUM
SCHWARZENBERG 6
D-8533 SCHEINFELD
Tel. 09162/7761

O B S A H

Dominik Tatarka: Neslovný příběh I, II.

Martin M. Šimečka: Dominikova dvojitá čára života

Miroslav Kusý: Za Dominikem Tatarkom

Eva Kantůrková: Tesknění za Dominikem Tatarkou

Ludvík Vaculík: První nový Čechoslovák

Miroslav Červenka: Výlet do Ameriky

Karel Pecka: Nejenom chlebem...

MUDr. Vladimír Maier: Maj tam malou židli, blbečku

Zdeněk Urbánek: Dovolují si nesouhlasit

Milan Šimečka: Varšava 1987 /pokračování/

Dokument:

Korespondence L. Vaculíka s Městskou prokuraturou

Zd. Rotrekl: Zločin vyzrazení

Ivan Hoffman: O zjednocování nedelitelného

Václav Kadlec: Bázlivý hrdina Bohumil Hrabal /dokončení/

Milan Jungmann: Laciný úspěch

Iva Kotrlá: Z Katalogu čtenářských záznamů

Ivan Kadlečík: Majáky

Jiří Tichý: Poslední dubnová dekáda

K V Ě T E N 1989

Dominik Tatarka:

NESLOVNÝ PRÍBEH I.

/Dominikem Tatarkou tiež nazývaný IMMANUELLE/
 Úryvek z dosud nevydanej prózy z let 1984-1988.

Sadla si.

A ja som ožil. Hned pohotovo som si pomyslel: Boh. Boh mi posielala túto sôvičku, pokrytú tichým perím. Nie je ti do reči. Tak si v tichosti poseď. Ja ťa neodplaším. Vieš, hlavný kádrovník tejto hemisféry si má pred časom vytypoval, že ma treba zabiť, ale nie naraz, ale pomaly, pomaličky. Naraz - to by kričalo. Trebá ma vyhlásiť za nepriateľa a ako takového izolovať, odpísať, dusiť biedou.

Prv než ma dali do kliatby, prv než ma vo všetkých novinách biľagovali ako nepriateľa, ktorý roznáša nákazlivú chorobu, nemal som nikdy núdzu o ženy. Ženám to robilo radosť alebo ak chceš senzáciu pociťovať sa pri mne alebo so mnou, hoci som mal už svoje roky.

Po tej biľagácii naraz akoby uťal.

Zisťujem, čo som si dosiaľ neuvedomoval, keďže je všetko štátne, štátne sú aj ženy.

A teraz ty.

Prídeš a povieš. Som lektorka francúzštiny, pridelená som na univerzitu od septembra na tri roky. Volám sa Emmanuelle Koniar. Ináč Manuš. Pre každého, i pre teba Manuš. Iba Manuš. Môj otec mi zavesil na krk slávne meno Emmanuelle, lebo chcel mať chlapca. Ale viac už sa o mňa nestaral. A preto ho nenávidím, i jeho meno. Preto Manuš.

Fí-ha! Aj moja dcéra sa takto predstavuje? Nenávidím svojho otca? Povedzte, prosím, Manuš, moje telefonické číslo je tajné, nie je a nebolo v zozname a ešte ho občas menia, aby tu nijaké spojenie z minulosti nezostalo. Som zvedavý, kto vám ho mohol dať. Nedala vám ho máhodou Mo ?

Ta bez mihnutia oka prepočuje. Prisvedčiť mi čo len mlčky bolo nediškrétne? Ja nič. Len som si pomyslel, že ste sem leteli cez Prahu a stavili ste sa, ako sa patrí, na francúzskej ambasáde. Ale máte pravdu, opatrnosti nikdy nezbyva.

Viedol som ju do svojej izby. Otvorím dvere dokorán, vítam ju veľkou poklonou.

Ona vstúpi bez slova a bez úsmevu. Kably nedbale pohodí pod stólik ku kreslu a zostane uprostred stát'. Prosím ju, naznačujem, nech si odloží. Ona si toho ani nepovšimne. Rozhliada sa, ale nie po obrazoch, soškách, predmetoch, ktoré si tu azda mohli zaslúžiť jej pohľad. Rozhliada sa kdesi pod povalou a počúva, počúva, očami, ušami vidí.

S uznaním, vidím, berie na vedomie: Máš tu ticho. Áno, je tu ticho, som sám v dome, dookola sú hrady, v nich vysoké stromy, v ktorých hniezdi ticho ako vtáci.

Potom hľadí von oblokom, ako záplava ľadovej hmly zaplavuje mesta a stúpa až hore k nám. Aj mňa zaplaví, až zmeraviem. Sadnem si do kresla, jedného z dvoch, druhé zostane pre ňu.

Postojíš, postupne vezmeš na vedomie všetko, čo je dookola a sadneš si.

Chvíľu posedíš a to bude všetko, poberieš sa s pánom bohom.

Zjavne už vieš, ku komu si prišla, ako žijem z chudobnučkej penzie.

Keď si tu už od septembra, aj to vieš, aká tu vládne situácia.

Którýsi novinár, citovaný v exilovom časopise, ktorý sa mi náhodou dostal do rúk, povedal: "V Československu sa nič nedeje, tam iba vládne tá istá situácia."

Manuš, Manuš, drahé dievča, pomyslí sa mi, keby som ja bol tebou, mladou ženou, ktorá sa pomaly blíži k tridsiatke, za nijaké peniaze, ba ani za plat diplomata, nedám sa prideliť sem, dokonca na tri roky. Pre mladú ženu tri roky je priveľa. Dala si sa sem prideliť, lebo tam si nikoho nemala. A tu si si od septembra ešte nikoho nenašla, lebo nechodíš na hory a o víkendoch hlásiš sa k penzistovi, navštevuješ disidentov ako som ja. Voláš sa Koniarová, v krátkom čase naučíš sa jazykom malého národa, počuj, ty budeš asi Židovka, ktorá sa sem za železnú oponu náročky alebo z trucu vracia, vymyslela si, že nenávidí svojho otca, ktorý jej dal meno po Kantovi, z Královca.

Poloha, ktorú si zaujala, to bolo tvoje sebvýjadrenie, ktoré som na prvý pohľad poňal, prijal. Áno, ty si večná židovka. A ja som starý karpatský pástier. Žalevať sa nebudeme. Radšej spolu pomlčíme. Keďže si tu, viem, nikoho nemáš. Ako vidíš, ani ja nikoho nemám, ale kašlem na to.

Usadíš sa v meditatívnej polohe, oči pricloníš a tak sedíš. Lono sa ti otvorilo, príjemne ťa to tam chladí v tomto vzdušnom

oceáne. Pociťuješ sa. Vrana k vrane sadá, rovný rovného si hľadá. Chvílu pôsedíš a pôjdeš.

Blizna ti v lone ružovie. Robí mi to dobre, že si tu. Neobyčajne ma to oživuje. Myslí sa mi, myslí naraz mnoho vecí. Vidieť, že si židovka. Keby si nebola židovka, veru ku mne neprídeš, to je tá tvoja židovská senzibilita. Priletela si sem cez Prahu. Stavila si sa, ako sa rozumie, na svojej francúzskej ambasáde, stretla si sa s Mo, ktorá tam pestuje detičky diplomatov. Iste ona ti poradila, že by si, keď tam budeš a bude ti dlhá chvíľa, mohla zavolať jedného starého disidenta a zájsť ho pozrieť.

Prišla si a si tu. Pekné od teba.

Dala si sa sem prideliť na tri roky, pre mladú ženu je to pridlho. Vidím, že tam si nemala nikoho a tu si zo tri mesiace a ešte si si nikoho nenašla. To vieš, že si neúplná. Podľa starožidovskej mystickej knihy Zohar, Boh stvoril človeka ako samca a samicu v jednej osobe. Samica bez samca je neúplná, takisto muž. Na mne neviem, ale na tebe jasne vidieť, že si neúplná. Vidím, ako nažívaš. V našej reči sa aspoň tak hovorí: Muž a žena spolu nažívajú, dobre či zle, takže neviem, čím to nažívajú, láskou či nenávisťou. Jedným i druhým, je to zjavne mystické nažívanie. Dnes sa hovorí, že sa pociťujú. Ty sa akože pociťuješ, pohľadom sa ponoríš do pohlavia a v sústredenosti a či v akejsi extáze nič iné si v myslí nepripúšťaš.

A ja sa pri tebe s tebou tiež pociťujem, ponyslujem.

Domyslujem, dosnívavam?

Keď si sa tak uložila do kresla naproti mne, otvorila naproti mne svoje lono, to bole pre mňa čosi ako zjavenie. Muselo ti prísť také vnuknutie. Z tvojho lona sa vynorila ako v otvorenom kalichu bielej íalie ružová lepkavá blizna, ktorá pohltila každé moje pomyšlenie, každé moje spytovanie. Ja som ja, ty si ty. Tak teda takto pobudneme.

Zatíchlo všetko vo mne, zaplavilo nás sväté ticho.

Vysoko kdesí ako u nás doma na zelených lúkach rozhorela sa vajanská vatra. My sme okolo nej sedeli.

Kde? V ktorých končinách?

Doma. V čudesnej súvislosti, ktorá sa mi vynorila.

U nás doma povyššie dediny časť chotára sa nazýva Úpotočie, lebo sa tam stiekajú dva pstruhové potoky briliantové, také sú čisté ešte

aj dnes. Tam som ja pásaval húsky aj so svojou veľkou láskou Jozefínkou, ktorú mi jej babka babica slúbila za ženu, hneď ako som prišiel na svet.

Jozefínka bolo piekné dievča, biela a ružová plavovláska, belasé veľké oči. Nosievala na pole bohatý krajíček, olovrant alebo desiatu nazýval sa krajíček, lebo v jamke chomkavých kôrok pod striedkou bola pomazánka, kus masla, lekvár, meď, slanina alebo biele mäso.

Józefínka bolo bystré dievča ako jej babka a ona musela vždy dirigovať. Hra, ktorú sme často prečasto hrávali, ktorá ju nikdy neomrzela, bola hra na otca a mamu. Posielala ma do sveta, do Švajcu, ako sa hovorilo, zarobiť bohaté peňazstva. Uznávanými peniazmi boli najkrajšie koncové, vrcholové listy liesky, javora alebo červenkové listy buka. Kým som ja liepal po stromoch, Jozefínka strojila dom a hostinu. Keď som sa vrátil zo sveta s plným záhrenom pod košielou poctivo zarobených peňazí, všetko bolo prichystané, veľká záhrada v briežke vyznačená čáčikmi a vetvičkami, uprostred, uprostred dom, do zeme vyrytá kuchyňa a predná izba a pred domom na listových tácnikách bohatstvo jedál, na tenké plátky pokrájený krajíček, na ňom maslo a ostatné dobroty, ako prišlo. Nastala hostina a uctenie muža v dome.

Jozefínka, čo je aspoň pre mňa veľmi dôležité, sadla si vždy, ale naozaj vždy a bez výnimky v briežku nado mňa tak, aby som jej pod sukienkou medzi bielymi nožičkami pekne videl tú jej ružovú, prepukajúcu, odjakživá tajomnú škáročku, lebo dievčence vtedy, ba ani veľké dievky, gačky nenosili.

Vedeli sme tak pobudnúť, bez slova a pohybu celú hodinu, kým nezvonili na poludnie. Čo to bolo? Blažené, sväté ticho, ktoré ona tvorila. Tušenie, tájomstvo. V tej škáročke bol plamienok, zázrak sveta, požehnanie, úžas, uzlík citu a všetko. Len sme tak boli, nič sme nemysleli, nevládali. Celé moje detstvo, kým som neodišiel z domu do škôl, to blažené ticho vyplňuje.

NESLOVNÝ PRÍBEH II.

/ukázka je volne vloženým textem v rukopise/

K dvadsiatemu výročiu brežnevovskej alebo čert vie akej osloboditeľskej či spasiteľskej okupácie mojej republiky pre vnukov musím pripomenúť:

Toho násilníckeho dňa roku 1968 koncom augusta celá Bratislava robotnícka ako úradnícka, kresťanská či necirkevná, cigánska menšinová či väčšinová zliala sa do ulíc a námestí, v jednej jedinej extáze kričala: Bránime slobodu, Bránime slobodu. Bratislava, hlavné mesto mojej rodnej Tatránie, tento prejav, dúfam, ti nezbudne históriou. Toho rána, ktoré nikdy nezabudnú ani moje pradetné deti, rozchvela sa chalupa nado mnou, vzoprela sa zem podo mnou.

Vyrútila sa na balkón nahý, abyste vedeli. Nebom krúžia bruchaté, ťažké helikoptéry, ktoré na rôznych miestach v rovnakom dosiďajú na moju zem, na hrad, na výšinu nado mnou, kdesi napravo a kdesi naľavo. Takže hned viem, ak mi môžete veriť, sme zo všetkých strán obsadení.

Motto: Brežnevovskí páni, nevravte nám ani, že si raz priznáte, čo ste vykonali.

Toho augustového rána zarachotili nado mnou pranebesá, rozchvela sa podo mnou moja chalupa, splasene nad mestom zasvištia tisícové krdle holubov.

Vyskočím z postele a pomyslím si v mojej starej gebuli ako blesk: Ba, hovno. Už je to tu. Vidím ako obrovské, bruchaté helikoptéry krúžia a dosadajú na výšiny nad mestom. Viem, lebo čerstvo predtým som bol v Paríži ako oficiálny hosť Malrauxovho ministerstva kultúry. Vysoký šéf sa ma pýta, aké mám želania. Mal by som radosť, keby som tu videl výstavu Vladimíra Kompánka. On mi na to, či nemyslím, že je už n e s k o r o . Prečo neskoro? Kremel si práve začal nahovárať súhlas komunistického strany Francúzska... Nemyslím, že je to nebezpečné pre moju vlasť?

A naraz v auguste... celý národ, plnučké plné Hurbanovské a či Stalínovské námestie na mňa, smíšneho Slzičku, spisovateľa akéhosi národa, kričí: Hovor, hovor!

Podo mnou rachovia a striasajú sa osloboditeľské tanky, nado mnou svištia krídla splašených holubov, ešte vyššie pod jasnou oblohou na poplach vyzvávajú zvony všetkých kostelov.

Hovor! Hovor! nalieha, nalieha národ, ktorý stiekol na stalinovské námestie.

Dobre, dobre, já vam to poviem, čo chcete počuť. Ale, ale nemôžete počuť. Hrmotia brežnevovské tanky, šustia splašené holuby, vyzvávajú zvony...

Pichnem si prst do srdca medzi rebrá a gestom mu poviem:

Kazaše, si krásny, krásny ako boh. Aj ja som bol kedysi taký ako ty. A ty ma teraz prídeš okupovať?

A ten ako boh krásny Kazach mávne nado mnou krásnou chudou rukou ako moja: Ale, dedo, už si starý, ty už ničemu nerozumieš... Uchopí sa akýchsi držadíel a dá sa spustiť na dno. Dá povel k ostrej palbe. Celý sa striasa, ale víťam, strieľa iba pánu bohu...

/K publikaci připravila Eva Štolbová/

197

Dominikova dvojité čára života

Je mi dosť zatažko hovoriť o Dominikovi v minulom čase. Ľudské vedomie sa nerado prispôsobuje zmenám a Dominikov odchod je z tých, ktoré menia beh sveta. Celý jeho život akoby v sebe niesol ešte jeden obsah navyše, mal okrem tej prirodzenej aj akúsi symbolickú povahu, v ktorej sa odrážali dejiny slovenského národa v celej svojej tragickej nahote. V lete tomu budú tri roky, čo sme kdesi v Čechách pre vlastné potešenie natáčali hru od Lenky Procházkovej na dumasovské motívy. Dominik tam hral raz šľachtica, raz bedára. Úloha aristokrata mu sedela ako uliata, trónil v kresle v parádnom kostýme a rozprával do kamery o koňoch, ako cítia, premýšľajú a prežívajú a ako vždy, keď rozprával, nebolo to len o koňoch, dotýkal sa svojím rozprávaním tajomstva jazyka, vzťahu, bytia, tajomstva vôbec. A kone v stajniach cítili jeho naliehavosť. Každý, kto se kedy s Dominikom stretol a nebol z kameňa, cítil tú uhrančivú silu, s akou vstupoval do rozhovoru, lenže ľudia na rozdiel od zvierat majú zábrany, strach z toho, že budú odhalení - to je mimochodom podľa môjho názoru aj jeden z dôvodov, prečo sa takmer všetci bývalí priatelia spomedzi slovenských spisovateľov báli za posledných dvadsať rokov prísť za ním tam hore na kopec - tak tie kone v stajniach dupali kopytami a erdžali, chceli za ním. A večer sme potom sedeli vonku za dlhým stolom na trávinatej hrádzi, český kníže Václav, ako ho Dominik nazýval, vtedy bol ešte na slobode, a Ludvík Vaculík, Karel Pecka a iní a iní. Dominik sedel vedľa Edy Kriseovej, ktorá je vynikajúca spisovateľka, ale aj čarodejnica. Veštila mu z ruky a celá užasnutá vraví: Dominiku, ty seš jedinej človek, ktorého znám, co má dvojitou čáru života! Potešil som sa, myslel som, že Dominik bude dlho žiť. Ale bude to asi inak a teraz si vravím, či tá druhá čiara nemala onú symbolickú hodnotu!

A je príznačným paradoxom, že Dominik by hlboko nesúhlasil s takýmto výkladom, dúfam, že mi ho odpustí. Odmietal vidieť sám seba v kategóriách symbolov a aj na svoje literárne dielo hľadal s odstupom. Keď som sa ho nedávno spýtal, čoho v živote najviac ľutuje, povedal po chvíľke rozmyšľania: Premrhal som príliš veľa času a už nestihnem, nebudem mať dosť síl napísať to, čo som napísať chcel. Je príznačné, že to povedal najväčší slovenský spisovateľ tohto storočia.

Neviem si zatiaľ ešte predstaviť, aký bude pre mňa svet bez toho vedomia až kdesi v zadnom mozgu, že tam hore pod Slavínom žije Dominik Tatarka, že ma už neprivíta v hrubom čiernom svetri a čiernej vlnenej čapici, ktorú v zime stále nosil, pretože večne otváral okno zadymenej pracovne. Len keď sa vychystal na cestu, obliekol si béžový manžestrový oblek a pod neho fajnový sveter. Čakal vždy pripravený vyraziť, keď som mu den predtým s prstom na ústach vložil do dlane lístoček, kedy a kde sa stretne so svojimi priateľmi. Len raz to nevyšlo, keď sme išli za Hanou Ponickou do Lukevice. V Bratislave sa nám podarilo ujsť, ale čakali nás v Žiari nad Hronom, lapili, vypočúvali a volga so štyrmi mužmi nás vyprevadila až domov. Dominik mi po ceste rozprával, ako sa stretol so Sartrom, obzeral si spoza okna Slovensko a keď sme zastali pred jeho domom, povedal: Aj tak to bol pekný výlet. Pretože Dominik Tatarka, karpatský pastier pôvodom zo Skalitého, poslednej obce pred priesmykom do Poľska, kde sa Tatári kedysi pred stáročiami zastavili, miloval cesty. "Mám asi v žilách tú ich kočovnú krv," hovorieval. "A oni ma tu uväznili." Áno, je v krutej logike tohto štátu, že mu zobrali pas. Neomylným inštinktom vycítil, že je to pre neho oveľa väčší trest, ako zákaz publikovania.

Dominikova dvojité čiara života, ktorú mal vyrytú do dlane, sa naplnila. Ale ja verím Ede Kriseovej, že rovnako dobre vestí ako píše. Tá prvá čiara, Dominik sám, ako je v našich spomienkach, bude jestvovať dovtedy, dokiaľ budeme jestvovať my, čo sme ho pozabili, a náš čas tiež plynie rýchlo. Ale tá druhá čiara, tá tu ostane. Aj po nás. Uvidíte.

Martin M. Šimečka

67

ZA DOMINIKOM TATARKOM

Miroslav Kusý

Dominika Tatarku som bol naposledy navštíviť v nemocnici v Podunajských Biskupiciach spolu s Mirkom Zikmundom dva týždne pred smrťou. Mimochodom, Mirka Zikmunda ze túto návštevu umierajúceho spisovateľa zadržala naša Štátna bezpečnosť na bratislavskom nádraží.

Videli sme: bol to ešte stále ten starý známy Dominik. Duševne svieži, očká mu iskrili, zažartoval si s nami, pospomínal si, žiadalo sa mu dotknúť sa nás, podržať si nás za ruky. Len telesne bol ochablý, nevládný. Stále však dúfal, že infúzie ho ešte znovu postavia na nohy. Žiaľ, vtedy sme netušili, že ho vidíme živého posledný raz.

Sovietske vydanie jeho "Démona súhlasu", o príprave ktorého mi nedávno telefonovala jeho prekladateľka z Moskvy, bude teda už posmrtné.

Mirek Zikmund mu priniesol svoju povestnú domácu slivovicu zo Zlína. Dominik však odmietol. Už to nás malo nastražiť.

Pýtali sme sa ho, čo mu chýba. Nič, odpovedal, iba ľudia, spoločenstvo blízkych: jeho "božia obec". Zaznela z toho tragika osamelosti. Oficiálne slovenské spisovateľské fórum ho odpísalo už dávno - vtedy, keď sa rozhodol ísť svojou vlastnou cestou, cestou hlasu svojho svedomia a charakteru. Bratislavská Pravda priniesla o jeho úmrtí súchú noticku na pár riadkov, zapadnutú medzi bežným denným zpravodajstvom. Takto nám odišiel náš najväčší slovenský spisovateľ súčasnosti. Odišiel "sám proti noci" - ako znie názov jedného z jeho posledných diel.

O deň neskôr mu v tých istých novinách uverejnili nekrológ od s. Truhlára. Neodpustil si v ňom pokus o chrapúnske zneváženie Tatarkovej veľkosti, hodnôt, ktorými sa natrvalo zapísal nielen do našej literatúry, ale do našich moderných dejín vôbec. Dielo, za ktoré Tatarka dostal Seifertovú cenu, radí medzi "umelecky už nevýrazné práce". Pre "Démona súhlasu", ktorého hodnoty objavuje svet po vyše tridsiati rokoch, nachádza len znevažujúce slová, že "zveličenie, satirickosť a výsmech tu prešli na stranu podceňovania nesporných pozitívnych hodnôt našej spoločnosti". Takto napísaný nekrológ sa už rovná hyenizmu.

Našťa stie, Tatarкова veľkosť sa nemeria a nebude merať takovými nekrológmi. Tie ostanú iba smutným svedectvom marasmu doby a charakterov.

Neďá mi, aby som neodcitoval z "Navrávačiek", patriacich medzi inkriminované práce, Dominikovu víziu vlastnej smrti:

"Skočil som do rieky, rezkej, tak akurát studenej. To bol iste Váh. Rieka ma nesie, nesie takou dolinou zelene. Rieka je tmavá, smutná. A donesie ma bezstarostným životom do svojho ústia, kde sú víry. Je to ešte stále smutné. Ale napokon som na širom mori. Belasé more, zvlnené malými, nežnými vlnkami. A ja si poviem: Ja sa už teraz nebojím. Ja sa nebojím. Podo mnou sú nekonečné priepasti a nijaký breh naokolo. Ja sa ale nebojím. Som sa vystrel, prehol, ruky, nohy rozťahol. More, teraz ma kolíš! A som si pomyslel: Tvoje telo je pokryté tenkou blankou, nie kožou, ale blankou, tenkou blankou, ktorá sa rozpuští a ty splynieš."

12.5.89

Tesknění za Dominikem Tatarkou

Dominik Tatarka zemřel za těch podivných dní, kdy jsme s napětím čekali, jestli pustí Václava Havla z vězení; naděje se mísila se skepsí a podmalovával je žal z Dominikovy smrti. Podle hlavní muklovské pravdy "zavřít můžou, pustit musí" Havla pustili, ale Dominika Tatarku nám už nikdo nevrátí.

Opravdu nevrátí ? Nerada bych teď vyslovila banalitu, že spisovatel přežívá ve svém díle; to tak docela pravda není. K tajuplnostem umění patří, že spisovatel je sice autorem svého díla, ale může se od něj odlišovat. Spisovatel se i tehdy, když jakoby vypráví jen o sobě a za sebe, natolik stylizuje, že ten co vypráví a ten o kom je vyprávěno jsou vlastně lidé dva. Snad proto se lidé po pravé podobě umělců pídí, rádi čtou jejich dopisy a deníky a srovnávací studie pátrají po tom, co v díle odpovídá skutečnému životopisu; a snad proto bych i lidem radila, aby četli knihy, ale spisovatele ať znát nechtějí; dojem z díla bývá silnější.

Jsou ale spisovatelé, o kterých to neplatí. Dominik Tatarka mě v mládí silně ovlivnil; nad jeho Proutěnými křesly mě napadlo, že může existovat nejen láska ke knihám, ale přímo vášeň pro knihy. Psala jsem pak o Bartoloměji Slzičkovi do sborníku k Tatarkovým sedmdesátinám, to jsem Dominika ještě osobně neznala, a když jsme se pak setkali, bylo to taky v souvislosti s Havlem, na oslavě jeho padesátin, s trochou zahanbení jsem z Dominikovy řeči zjistila, že jsem psala - o něm. Nestylizovat se v textu o sobě do

vymyšlené, posunuté postavy, nevytvořit z falešného já pouhou zbraň poetiky, pouhý literární grif, ale odkrýt se až na dno srdce, mysli a duše a textem zasáhnout do těchto hlubokých míst i čtenáře, na to musí být spisovatel skutečně velikou osobností. Na to musí spisovatel mít čisté srdce. A ukažte mi takového spisovatele ! Jeden byl. Dominik Tatarka.

Měl zvláštní potřebu doprovázet myšlenky, řeč, pohled očí, všechna svá naléhání dotykem rukou. Jako by mu instinkt těla napovídal, že je se svou čistotou srdce a vysokostí mysli tak sám, že se musí druhých přidržet. Smrtí se všechno zpřevrací. Zůstal mi po Dominikovi pocit, že se mám přidržet já jej. Jej živého, jej skutečného. Dominik Tatarka, ten Bartoloměj Slzička a karpatský pastier, ze svých textů neodešel.

Eva Kantůrková

18. května 1989

40

První nový Čechoslovák

Na druhé straně těchže kopců, kde jsem vyrůstal, žil Dominik Tatarka prakticky na dohled, ale já jsem o něm nevěděl, ani později, kdy už jsem vědět měl. Četl jsem teprve jeho Démona súhlasu, který mě moc nevzrušil; bral jsem ho jako propagandu na lepší straně. Román Farská republika také mi nepřipadal nijak zvláštní. Mě Dominik Tatarka zaujal svými malými knížkami, jako jsou Proutěná křesla. Osobně jsem ho potkal až okolo roku osmašedesátého, ale prvně jsme spolu mluvili až okolo Charty. To už byl pro mne zajímavým člověkem. Za nejlepší považuju jeho knížky okupační, psané na hromadu na zemi. To už věděl, že píše jenom za sebe, ze sebe, a třeba i jenom pro sebe. Ztratil funkci veřejného spisovatele, psaní se stalo způsobem jeho trvání.

Pravil o sobě často, že je karpatský pastýř. To mě vedlo k mlčení o tom. Potichu jsem si myslel: ano? Já to znám: takový karpatský pastýř jako Dominik Tatarka nebo já není už vůbec žádný pastýř, je to jenom stylizace a potřeba rodokmenu u člověka bez něho. Já bych se haňbil říkat si před lidmi karpatský pastýř, horal, Valach a tak podobně. Protože všichni praví takoví, ti byli zticha, chovali se skromně, hájili svou existenci namáhavě, nevystřkovali se před druhé. Dominik, když dělal pastýře, ve skutečnosti říkal "já jsem spisovatel, ale nechci se povyšovat nad karpatské pastýře". Dobrá. Každý, kdo se povyšuje uměním nebo politikou, měl by mít nějaký korektiv, něčím si připomínat, z čeho je, co zradil a koho za to má odprosit. Dominik odprošoval rodiče, krávy i koně a nakonec Pána Boha. Když se člověk dopracuje k poznání, čím je, je to jeho druhé^e narození: lépe řečeno, potvrzuje své narození a přijímá je. Já jsem si na Dominikovi, protože mě tím svým bezchledně básnickým vytahováním svého původu, odchodu a návratu zajímal a dráždil, já jsem si na něm uvědomil, co mi hrozí, že nemám nahlas mluvit o svém původu, že ho mám doznávat jináč, ať to pozná jen ten, kdo tomu rozumí. Ovšem Dominik byl básník, a básníci se vždycky míň haňbí.

Dominik Tatarka stejně bez ostychu říkal, že je Čechoslovák. Já také, ale počkám, až si toho všimnou. U Dominika mi to ale znělo dobře, libě. Protože když Slovák je Čechoslovák, to už je státní příspěvek! Málo Slováků je Čechoslováky, a Čechů ještě míň. Ovšem Češi si myslí, že jsou jimi samočinně, už tím, že je jich víc a že jsou Čechy: z českých zemí vždycky přicházely pokyny ohledně státu Československo. Dominikovo českoslovenství pocházelo z jeho vzdělání, z výchovy a z poznávání. Dominik byl také Slovan, a to je dnes už vůbec málokdo u nás, jak si musíme často, my pár Slovanů, s politováním říct. Dominik poznal české dějiny i literaturu a hlásil se k nim, nastupoval do nich, oblékal si je, duševně. Přijal širší jazyk, širší vědomí. Podívejme se, jak z Čechů každý samozřejmě přijímá slovenské území a přírodu: rozšiřuje o ně svůj fyzický prostor - a duševně zůstává v užším, českém. Chodí úzký Čech po Slovensku, jedná se Slováky, a pořád s pocitem, že to má nějak komentovat, hodnotit, kritizovat, snad i napravovat. Nevím, kolik našich lidí jezdících po Slovensku jako doma vnímá to

všechno slovenské - řeč, mravy, myšlení - také jako domácí: jako jiný pokoj svého duševního bytu. Slovenství, a to jsem si nejvíc a poprvé uvědomil právě na Dominikovi, je jiný vid češství: všichni jsme byli kdysi Slováci, obměnili jsme se. Není přeci těch věcí moc, které můžeme ještě tady mít, a jednou velkou a zajímavou je slovenská poloha úsudků a citu, odlišný zvuk našich zděděných slov, jiné ozvučení pocitů, expresivnější pojmenování dějů, vztahů a vlastností. Za nynější politiky a pod těmi, co ji dělají, se do české části obyvatel dostává slovenština co nejprůměrnější, vysychající, obracející se k nám slovy co nejstejnějšími s našimi, takže se lidé můžou i ptát: proč nám to říkají slovensky? U Dominika může každý poznat, že pravá slovenština začíná tam, kde se nedá přeložit do češtiny; že čeština se prostě musí o ni rozšířit. A tam, na tom úseku nepřeložitelnosti, je to nové, zajímavé a vzrušující. Toto si ovšem můžeme uvědomit i na mladších slovenských autorech, ale nevím, nemám to zjištěno a promyšleno, nakolik se také u nich objevuje i tatarkovské českoslovenství, zda také oni bydlí i v češtině, v českých dějinách a českém myšlení, jako v druhém pokoji svého evropského bytu, dost slušně velikého přeci.

Dominik praví o sobě, že je Čechoslovák, mohl před jednodušším rozumem vypadat jako poslední předválečný Čechoslovák. Podle mého je však prvním novým Čechoslovákem.

Ludvík Vaculík

(20. 5. 1989)

66

Výlet do Ameriky

Miroslav Červenka

Přihrblý, křehký jak promrzlá klest,
co hledáš pod nebem pyšných měst?

Uvyklý v šerém, schoulen v zářivém,
pro jejich výhně nejsi palivem.

Jako květ v svět se pnou vítěznou výpravou,
ty k svému srdci padáš, v hlubinu sychravou.

Na botách s domova dřolívou prstí,
po kapsách olova zaostalostí -
lámsvá, zkřehlá klest,
co hledáš v lese měst?

Bují, lesklé šaty šťastných tká
a tebe ani nepocítí
jak dub v šumícím listí pavoučka,
privátého
na šedé niti.

Karel Pecka

NEJENOM CHLEBEM

"Máš?"

"Mám."

"Sakra, to je klika. Jaký to je, Tygře?"

"Senzace. Jen tak jsem do toho nahlíd a přečet pár veršů.

Ale senzace," řekl Lev. Jmenoval se Lev, ale měl přezdívku Tygr, v tom se projevovala jediná souvislost. Jinak ne. Byl slabý, ti-
chý a bázlivý.

"On byl dřív dobrej. Mně se nejvíc líbila Manon."

"Až si teď přečteš Edisona, uvidíš. Nejde mi do hlavy, jak
může dneska psát tak špatný věci."

Zmlkli. Ostré světlo reflektorů zalévalo silnici, vedoucí
k bráně. Za ní cesta pokračovala spoutána z obou stran oplocením
z ostnatého drátu. Šachta ležela pod nástupištěm a jen temná kon-
strukce věže přečnívala čáru nevlídného horizontu. Od šachty sem
vystupovaly skupinky vězňů. Fáráli nahoru a přidávali se k roztr-
hanému houfu, čekajícímu na nástupišti. Láďa a Lev stáli trochu
stranou a hovořili tiše.

"Kde ji máš, Tygře?" zeptal se Láďa.

"Pod kalhotama na břiše," řekl Lev.

Myslili na to, jak byla drahá. Stála deset tun ~~ka~~ení. Deset
voziků z odpalu, který vyfedrovali civilistovi. Kromě toho museli
splnit svou normu. Lev nakládal na jeho předku, Láďa za oba praco-
val na jejich.

"Jen aby nebyl filcunk," řekl Láďa. "Nebylo by lepší vzít ji
jen tak do ruky? Kdyby tě vytáhli, že bys mi ji nějak podal."

Tygr zavrtěl hlavou. "Ne. Já jsem myslel takhle. Půjdeme za
sebou po levý straně. Vybírají to zprava, kdyby něco, pokusil by
ses zaskočit místo mě."

Láďa chvílku přemýšlel. "To by možná šlo. Risknem to tak.
Bylo by blbý, kdyby nám ji měli sebrat."

"Dělá se to tak, kluci to dělají," řekl Tygr. "Zatím na to
nepřišli. Ta vteřina se vždycky vystihne."

"Dobře. Třeba filcunk vůbec nebude."

Po schodech od šachty přicházel další hlouček vězňů. Schody
nebyly osvětleny, vypadalo to, jako když se vynořují z propadli-

ště. Jeden z přicházejících zamířil k nim.

"Těbůh, kluci. Dávali prej chleba."

"Ahoj, Josko. Dávali."

"A co je k večeři?"

"Mlíko a brambory, co by bylo?"

"Suchý, že jo?"

"Jaký jsi myslel? S máslem?"

"Kurva svět, to je zoufalý," odplivl Joska. "Mám pekelnej hlad."

"To má každej, Josko."

"Já mám ale pekelnej, kurva. Žádněj nemá takovej jako já," trval na svém Joska. Pak dodal: "No nic. Jdu si stoupnout dopředu. Ahoj, pánové."

"Nazdar," řekli oba. Láďa se za ním díval, jak se proplétá blíž k bráně.

"Jde si stoupnout dopředu," řekl. "To znamená, že až přijdem na cimru, zbydou na nás ty menší díly."

Tygr neodpověděl. Pak najednou řekl: "Ty, Láďo, něsi proti tomu, že jsem ji vzal?"

"Jak to?"

"Tu knížku, víš? Mohli jsme mít chleba jako obyčejně."

"Co blbneš, vždyť jsme si to tak řekli."

"Víš, já jsem myslel, že mi dá ty verše i chleba. Doufal jsem. Pro něj to nemělo cenu, stejně sám říkal, že se mu to jenom válí doma. Když si člověka představí, kolik tisíc vydělává měsíc co měsíc."

"Je to v pořádku. Ale když je taková svině, příště se na něj vykašlem, abysme mu fedrovali."

Oba věděli, že nevykašlou, protože je hlad donutí. Nabídka převyšovala poptávku, byli slabí fedráci a tak si nemohli příliš vybírat.

Zdola se náhle vyvalil proud vězňů. Nástupiště se v okamžiku rozvlínilo pohybem.

"Hotovo," křičel brigadýr. "Všechno je nahoře. Udělejte pěti-
ce!"

Směna se těžkopádně seřadila do útvaru, brigadýr spočítal stav a odběhl k bráně podat hlášení. Vzápětí se rozžaly reflektory nad koridory po stranách silnice za branou a ze strážnice vylezla eskortní četa. Její velitel ještě jednou překontroloval po-

čet nastoupených.

"Dorazit pětice! Lano!" zavelel ostrým, silným hlasem.

Dlouhá řada pětic se zkracovala, jak dospo-vovali těsně za sebe. Potom brigádýr oběhl kolem celého útvaru s lanem, velitel eskorty je vzadu utáhl a zamkl visacím zámkem. Mezi těly nastoupených vězňů by neprostrčil dlaň. V téže vteřině třeskla otevírající se křídla brány a služba z vrátnice zdvihla závoru s jasně svítícími pruhy červené a bílé.

"Dneska to ale jde, co?" řekl Láďa.

"To že je teplejc," řekl Tygr.

Stáli v polovině formace na levém kraji a v levičkách přidržovali ocelové lano. Pak už nemluvili. Ozval se povel k odchodu a formace se těžce a zvolna pohnula vpřed. Lano se napnulo jako struna a zarylo se jim do boků.

"Počítat!" zařval velitel.

V gumových holínkách bylo obtížné udržet stejný krok a každé porušení rytmu způsobovalo zmatek. Ti vpředu táhli naklonění šikmo dopředu jako burláci a zadní byli taženi ve vzduchu.

"Levá, dva," ozval se zpředu vysoký tenorový hlas. "Levá, dva, levá, dva."

Vysoký hlas tryskal do výše neočekávaně zpěvně a nosně. Černá masa pětic pochytila konečně rytmus, protáhla se o poznání rychleji branou a vtekla do koridoru.

"Levá, dva. Levá!... Dva!..." zpíval hlas v čele.

Krok se konečně sjednotil a had útvaru vyrazil dopředu. Zem se rozduněla jednolitým, násobeným dopadem nohou.

Teď ho už slabost přešla. Když vykročili, nohy se mu zachvěly slabostí a žaludek se sevřel. To je tím hladem, pomyslně si. Cítil, jak je smýkán sem a tam, přitisknut na záda toho před sebou silou, proti níž nebylo obrany, a jak je na něho zezadu tlačěn Láďa. Lano nepovolilo, šlapal někomu po nohou, někdo šlapal po jeho. Sakra, teď se sesypu, myslil si, ale pak nejhorší chvíle přešla a zbyla jen ta slabost. A beznaděje. Sakra, zase dostanu nejmenší díl chleba. Kurva svět. A Halmazňovi už jednou rozbiju hubu. Sotva je bochník rozporcovaný, hrábne po tom největším kusu. Jednou mu tu jeho vrahovskou vyceněnou tlamu rozbiju. Ale pak si představil Halmazňu, tu gorilu a sebe, a přišlo mu to k smíchu. Stejně je to všechno jedno, nemá to smysl.

Vzápětí povolilo sevření lana a těl kolem, mohl zase zhluboka

vdechnout a s tím vdechem nasál starý známý pocit.

Silnice zmražená do oslnivosti prudkým světlem reflektorů. Rytmičtý, zpěvavý hlas vpředu, lesknoucí se černě gumových fáračích obleků okolo. A krok. Temný, mocný, dunivý krok těch sedmi nebo kolika set chlapů svázaných do jednoho balíku ocelovým lanem. Nikdo z nich nepromluvil, viděl ostře řezané rysy mužů v pohublých tvářích, tvrdé oči upřené vpřed. Jejich krok dopadal těžce na zem, duněl a vířil prach, který nad nimi tvořil mlhovou clonu. Byli tam staří i mladí, hoši i starci, byli předtím profesory a vojáky a dělníky a sedláky a studenty, ale také flákači, valchaři a zloději, jednotlivé tváře náležely dále vrahům a bomzákům a některé také vynikajícím mužům tohoto národa, ale teď se najednou stali jedinou temnou silou a zem se chvěla pod dopadem jejich kroků.

Ten vjem ho narovnal. A co, řekl si, pár brambor, dobře, malý díl chleba, taky dobře, nějak bude. Vydržíme to. Půjdu na cimru, nebudu se hnát jako vlk ve smečce pro kus chleba, vezmu ten poslední, co zbyde, shltnu těch pár brambor, lehnu si, budu spát, to je všechno dobré. A mám ty verše. Při vzpomínce na knihu se v něm rozlilo teplo. Jak v ní dole listoval.

... Naše životy jsou truchlivé jak pláč

Jednou k večeru šel z herny mladý hráč...

Poezie. Krása života. Tady taky je poezie, je dokonce i tady. Ta silnice rozžhavená reflektory, černý had mužů, pokřik lídra, dusot kroků. Nebo v zimě sníh na drátech. A stéblo trávy. A kamarád. Tón hlasu. Je to v tom. A hlad! Hlad? Hlad ne, sakra. Počkej... ale nakonec... hlad taky. I hlad. Jenže ten je zbytečný. V tom by se to nemělo hledat. Nemělo mít možnost hledat.

Předek formace náhle zahnul na odbočku k bráně tábora. Jak pochodoval na kraji, v ohybu se mu najednou naskytl fantastický pohled. Viděl jen levé nohy mužů z té řady před sebou. Jak se naráz jako jedna obrovská, rozporcovaná na části, zdvihla, opsala krátký oblouk a dopadla do prachu. A znovu. A zas. A ještě jednou. Pak se dostal za ohyb do zákrytu a housenka zmizela. Ale věděl, že ten pohled v něm zůstane až do smrti a že se nikdy nezbaví toho pocitu.

Potom už stáli před branou a brigadýr běžel kolem s uvolněným koncem lana. Velitel eskorty a táborové ostrahy je přepočítá-

vali. A pak se vraceli zase zpět. Slyšel je za sebou, jak vybrali dvě pětice. Hned nato se zastavili u pětiky, v níž stál on.

"Tahle pětice," ukázal velitel stráže. Vězňové se pomalu a neochotně pohnuli. Tygr se pootočil doprava a kývl na Láďu. V okamžiku, kdy seržantův pohled odskočil jinam, oba vyrazili. Ten druhý, jak se zdálo, nedával vůbec pozor. Ale postřehl jejich pokus o záměnu.

"Co se tam motáte, hergot?" zařval.

"Měla vystoupit pětice," řekl Láďa.

"Ale ne vaše. Nevíte, kam patříte? Tamhleten sem!"

Tygr vystoupil za ostatními čtyřmi z útvaru na stranu.

Za deset minut přišel do sušárny, kde na něj Láďa čekal. Mechanicky sáhl po řetízku svého háku, ale zjistil, že mu ho kamarád mezitím spustil.

"Děkuju," řekl a slabě se usmál.

"Tak co?"

Pomalou svlékl kabát a fárovací kalhoty a pořsil obojí na hák.

"Je to v pekle, Láďo," řekl.

"Hm, to je blbý. Zapsal si tě?"

Přikývl hlavou jako ve snu. "Jo. Je to v pekle." A pak se otočil přímo k němu. "Ty, nezlob se. Víš, moh' za to bejt ten chleba."

"Jdi do hajzlu, prosím tě. Nejhorší je, že si tě zapsali. Bude možná malér."

"Ale, čerta," řekl Tygr tiše. Sedl si na levici a hleděl k zemi na betonovou podlahu pod svýma nohama. "Co mi můžou?"

Seděl tam chvíli tupě a tiše, pak několikrát potřásl skloněnou hlavou.

"V tom to není. V tom je něco úplně jinýho," dodal potom stejně hluchým, bezvýrazným hlasem.

x x x

/Z povídkové sbírky "Na co umírají muži"/

184

"MAJ' TAM MALOU ŽIDLI, BLBEČKU..."

Můj táta, který by v letošním roce oslavil centenium, se na přelomu století, přibližně ve věku dvaceti let, rozhodl, že se skupinou stejně starých přátel zboří monarchii. Nazvali se Omladinou a začali tím, že strhávali emblémy c. a k. monárství z veřejných budov, schránek na dopisy a tramvají, což proložili občas nápisem, že císař pán je vůl, pokud možno na místech maximálně frekventovaných. Za tuto dobře míněnou činnost dostal pak řadu měsíců, odsezených částí v Novoměstské věži na Karlově náměstí, částí na Borech v Plzni. Tolik ústní rodinná kronika. Se mnou, kterého opustil, když mi bylo patnáct jar, se na uvedené téma nikdy nebavil. Pouze jednou - to jsem si vybavil vlastně až v dospělosti - když jsem jako klouče rozbil okno nebo si roztrhl kalhoty, co ~~me~~ vím? Tehdy mi dal pohlavek a bohorovně prohlásil: "Skončíš na vachcimře, rošťáku!"

Tehdy jsem se nějak postrašen zeptal, jak to na takové vachcimře vlastně vypadá. Tátův pohled prosvětлил a téměř laskavě řekl: "Maj' tam malou židli, blbečku..."

Začátkem okupace jeden z mých četných bratrů v rozvernosti počural ve vnitřní Praze v soutěži "Kdo výš" stěnu s veřejnými plakáty. Zvítězil tehdy. Jeho paprsek dosáhl do výše téměř tří metrů a zasáhl číslo s mnoha nulami, kteroužto odměnu sliboval říšský protektor pro Čechy a Moravu každému, kdo přispěje k dopadení Jana Smudka. Vítěz soutěže startoval naneštěstí poslední a nevšiml si, že za rohem vyšla dvojice příslušníků protektorátní policie. A k tomu nějaký civil. Vrátil se za tři dny, vyplněné matčinou hrůzou co se s Jardou děje, poněkud pochroumaný. Za to, že se vůbec vrátil, vděčí nějakému českému inspektorovi, jak se rovněž později nějak dozvěděl.

Když jsem se na jeho dobrodružství po letech ptal, odpověděl stejným tónem a se stejným výrazem jako druhdy táta:

"Maj' tam malou židli, blbečku..."

Nejstarší a nejrozumnější z rodiny byl lékař. Teprve dosti dlouho po válce provalilo se přede mnou, že někdy koncem republiky, jako asistent chirurgické kliniky, serval se bok po boku svého kumpána a literárního druha v jakémsi nočním podniku, bitva pokračovala na ulici a končila až v Bartolomějské č. 4, kam byli oba násilně eskortováni. Po těchto letech, ohromen zčásti tím,

že tak solidní léčitel a otec rodiny něco podobného dokázal, vypadla ze mne otázka dosti automaticky:

"A prosím tě, co tam s tebou tenkrát vlastně dělali?"

Odpověděl lakonicky s tím mně tak již důvěrně známým teplým pohledem:

"Maj' tam malý židle, blbečku..."

A tak se mi stal symbol malé židle symbolem všech zatčení, zadržení, sbalení, vyslýchání, zkrátka všeho toho, čemu na počátku stojí nazlobená postava strážníka. Na konci bezpodmínečně ovšem musí být nějaká malá židle. Jistý čas byl jsem ochoten věřit, že delikventi sedí s vyšetřovateli na takových malých štokrličkách jako mají děti v mateřských školkách.

Čas jde a padesátkou se prošlé životní průšvihy zvolna vytrácejí v řídnoucím temení a šednoucích skráních. Rovněž i vzpomínka na již nežijícího tátu a brášky a jejich "moc malé židle, blbečku..."

Již leta mám tři přátele. Shodou náhody všichni jsou Karlové. Mlčenlivého, Moudrého a Dlouhého. Imponují mi svým chováním, vzděláním, upřímností. Také tím, jak vytrvale již delší dobu vykonávají práci, pro kterou nemají kvalifikaci. Ne o vlastní vůli. Jejich kvalifikace je totiž o něco vyšší. Vidám se s nimi občas. Někdy jednou, někdy dvakrát do měsíce. Někdy je dlouhou dobu nevidím. Někdy se vidím jen s některým z nich. Upřímně řečeno, dostat je spolu dohromady je při mých možnostech trochu vzácné. Učí mne po leta pohledům na literaturu, na její význam, učí mne oddělovat koukol od zrna. Dnes vím, že tím mne učili i psát. Cítím se jim za to zavázán a seč mé síly stačí, zejména z hlediska mého povolání, jim radím a pomáhám.

V první polovině srpna volala mne telefonicky přítelkyně Karla Mlčenlivého. Dostí roztřeseně mne žádala o intervenci na jedné pražské klinice, kam byl s náhlým krvácením do mozku převezen Dr. Kačer, blízký přítel Karla Moudrého. Nějak mne v té chvíli nenapadlo, proč nevolá Moudrý sám, nebo Mlčenlivý. Prostě nemají možnost čekat u telefonu. Žijí a bydlím totiž 50 km od Prahy. Moje úvaha byla v daném momentě přímočará. Uklidnit na tu vzdálenost Majku a operativně zasáhnout do nejdříve.

"Klid, Majko, klid. Kdo mi může dát nejlepší informace o tom, co s e vlastně děje?"

"Karel Moudrý, jsou to kamarádi od mládí..."

"Tak se uklidněte, ještě dnes se s ním telefonicky spojím a zasáhnou v nejkratší době!" A zavěšuji telefon.

Ale ouha! Vyzváněcí tón Moudrého věští ~~donekonečna~~ - Obsazeno! -

Totéž druhý den. Ráno po šesté, přes den i večer po desáté. Volám Mlčenlivému. Ten telefon nebere. Pracuje totiž turnusově obtyden mimo Prahu. Nemusí být doma. Potom Dlouhého. Rovněž donekonečna "píp, píp, píp..."

Znervózňuji. Ono volat meziměstsky je někdy dobrodružství - a střídám k pomnutí uvedená tři čísla. Jsou dovolené. Jsem na operačním oddělení prakticky sám. Nejbližší tři dny si nemohu dovolit opustit pracoviště. Vyčerpaně se dovolávám alespoň pracoviště původní informatorky:

"Majko, já se nemohu nikam dovolat, co je vlastně s Kačerem?"

Odpověď mě neuspokojuje. Stav týž, nic nového, konzultuje se neurochirurg, prostě to, čeho jsem se obával.

"Zítra ráno jedu k vám do zaměstnání," rozhodují okamžitě, "dáme dohromady rozum a spojím se s ostatními osobně!"

Nic lepšího mne v dané situaci nenapadá. A věřím, že víc v dané situaci nemohu udělat. Ani jednoho z Karlů jsem déle jak dva měsíce neviděl.

Druhý den kolem desáté jsem v Praze. Zastavuji na Smíchově před domem, kde Majka je zaměstnána. Je 18. srpen 1978.

Jsem očekáván. Stav nemocného je neuspokojivý. Snad již byl převezen na neurochirurgii do Střešovic. Moudrý je na dovolené mimo Prahu. Mlčenlivý v Praze je, ale doma bude kolem poledne. Dlouhému byl odňat telefon. Proto ty zmatky!

Požádám Majku o hovor někde mimo. V zaměstnání není sama a nemohu se dobře soustředit. Venku vznikne nápad. Jsme na Smíchově, nedaleko bytu Dlouhého. Co když ten doma je. Může nám říci bližší. O tom zrušeném telefonu jsem pochopitelně nevěděl.

V teplém předpoledni vystupujeme na Santošce. Dlouhý nám překvapeně otvírá. O nemocném Kačerovi vůbec neví. Zdržíme se maximálně půl hodinky. Karel musí venku nakupovat a chce někam z budky volat. Dopijíme kávu, venku se loučíme, ještě si s Dlouhým domluvíme, že já seženu Mlčenlivého a sejdem se v naší hospůdce v poledne na oběd. Nastupujeme s Majkou a odjíždíme.

V blázinci pražské dopravy vykládám Majku téměř za jízdy za bazilikou sv. Václava a zabočuji na Jiráskův most. Prodírám se centrem. Na Vinohradech doprava řídne. Venku poprchává, později

lije. Přibližují se Hostivaři, kde Mlčenlivý bydlí. Zastavuji u chodníku, zamykám vůz a přecházím ke vchodu do domu. Déšť právě ustal. Kolem mne přejede několik vozů. Náhle vidím zprava přicházet Mlčenlivého. Tváří se netečně.

"Ta volha přijela za tebou," oznamuje stručně a nezastavuje se. "Majku lízli, jaks' ji vyložil. Volala, že jedeš ke mně. Zmiz, a když to dopadne, tak v poledne v hospodě." A stále v pohybu vchází do domu.

Stojím jako vytetovaný. Pomalu se vracím k vozu a opatrně se rozhlížím. Skutečně. V řadě vozů přede mnou stojí šedá volha. Osazenstvo tvoří tři mládenci a zubí se na mne. Připadá mi, jako by se chystali někam na mejdan a já byl fešná mladice. Jen na mne zahvízdat.

Zvolna se rozjíždím. Jakmile je minu, volha za mnou. Jeden za volantem, druhý vedle. Třetí se vzadu rozvaluje.

O co vlastně, ksakru, jde? Pokud vím, nic jsem momentálně neukradl, politicky jsem - no, řekněme indiferentní. Rozhodně ne důležitý. Od posledního průseru uplynulo deset let. DESET LET! Jsem já to střevo! Dlouhý podepsal Chartu. Majku sebrali na Smíchově. Sledují mne od Dlouhého. No těbůh! Tam musela stát středočeská flotila, když za nějakým mastičkářem jedou přes celou Prahu!

Takže vlastně nejde o nic. Když do pekla, tak na pořádném koni! Nějakou detektivku jsem v životě přečetl, ale vlastní western prožívám poprvé. Dostí směle zabočím do vilové uličky. Volha za mnou. Vyjedu, volha za mnou. Projedu křižovátku pod Vinohradskou nemocnicí na oranžovou, volha zřejmě již na červenou za mnou. Již jsem klidný. Proč jsem vlastně v Praze? Aha, Kačer. Leží na chirurgii na Karlově náměstí. A v pohodě zaparkují na parkovišti před Ignácem. A volha za mnou.

Vyskakují dva čilí mladíci.

"Pan Majér?" jásá ten první.

Bez řeči vyndávám občanský průkaz, do kterého nahlédne a bleškově mu zmizí v kapse.

"Zajistěte si vozidlo a pojedete s námi," hlaholí dále. "Bartolomějská ulice," dělá mi ostudu na celý chodník.

"Tu aktovku si snad vezmete, ne?" dodává halasně a trochu ironicky a sám se mí pro ni natahuje.

Beze slova mu ji беру a už se vezu.

Stejným tempem, jakým jsem jel před půlhodinkou, suneme se nyní Jungmannovou ulicí. Ticho jako v lese. Pootevřeným okénkem doléhá hluk v elkoměsta. Prohlížím si společnost. Řidič je starší, tekový pomenší. Typ profíka od volantu. Naprosto netečný. Ten vedle na mne působí dojmem znuděného. Jako by mu někdo zkazil rodinnou dovolenou a on teď uvažuje, nemá-li si večer vyjednat pobočné rande. Takový nic neříkající kaštanový typ. Poslední, přede mnou, je zajímavější. Takový basketbalový dlouhán. Třicet mu není. Na obličejí má výraznou pihu a výrazné semitské rysy. Mám chuť oslovit ho "Davide".

Před Perštýnem je zácpa. Stojíme snad dvě minuty. Těsně u auta zastaví člověk. Kohosi mi připomíná a já nevím koho. To nemám rád. Nebo melodii, kterou neumím identifikovat. To mi umí zkazit celé odpoledne. Tentokrát mám štěstí.

"Adamec!" vyhrknu s úlevou.

"Co?" poleká se osazenstvo.

"Adamec, no, Joža Adamec, ten fotbalista," holedbám se svojí pamětí a ukazují potěšeně na objekt své pozornosti.

Posádka nasadí opět neutrální výraz. Vůz se na zelenou konečně rozjíždí.

"To nebyl Adamec," dodá zbytečně David. "Ten je větší."

A před Národní kavárnou zatočíme doprava. Bartolomějská je uzavřena závorou. Tu objíždíme a suneme se podél těžkých obrněnců, kolem kterých postávají hloučky našich vojáků.

Sakra, jako o manévrech, napadá mne, a již jsem manévrován z vozu ven. Nábožně vzhlížím do portálu pražské čtyřky. Volha odjela, oba hoši, každý z jedné strany, mne seriózně provádějí průjezdem. Do kontoru s vrátným jeden z nich zašermuje legitimací. Na chvíli zastavím. Na dvorku za průjezdem je kostelík. Že by sv. Bartoloměj? To mne napadá poprvé v životě. Příležitostně se na to musím poptat.

Neutrální typ něco k Davidovi prohodil a odtrhl se. V páru vycházíme po schodech vchodem v levém rohu dvora.

Fortelné stavení, jen co je pravda. Ale ty kamenné schody sem nepatří. To by chtělo dřevo jako bylo u tety na Malé Straně. Takové bílé, vydrhnuté a uprostřed staletími prošlapané.

Druhé patro. Dveře hned u schodů vlevo. Černá tabulka s bílým písmem oznamuje sídlo Vyšetřovacího oddělení federálního ministerstva atd. Průvodce zazvoní a zachrmlá do mikrofonu "Karta"

nebo "Lampa" nebo něco podobně neutrálního. A bzučák nás vpouští.

Úzkou chodbičkou jdeme až na konec. Poslední dveře vlevo, č. 43. Nějak to číslo muselo vyblednout, protože je přelepeno kancelářskou lepenkou a obtaženo průjškou.

Místnůstka 2 x 4m, záclony na okně proti dveřím. Věšák, psací stůl, dvě židle z každé strany. Stolek s psacím strojem u okna vlevo, naproti zelená kovová skříň.

"Odložte si, pane doktore," říká David již civilně, bez toho jásavého přízvuku, a kyne mi k věšáku. Odkládám plášť a na zem stavím aktovku.

"Jmenuji se Martínek, posaďte se, a okamžik strpení. Kolega přijde hned. Dle zákona o SNB, § /snad/ 19, bude vám položeno několik otázek, týkajících se vaší přítomnosti v Praze. Upozorňuji, že nemusíte vypovídat proti sobě a nejbližším příbuzným."

Tak nějak to bylo. Moc jsem nevnímal. Zatím stále stojím a cítím, že káva u Dlouhého a napětí poslední hodinky vykonává své.

"Já bych ještě..." naznačuji mezinárodně.

"Prosím," dí Martínek a otevírá přede mnou. Zřejmě má praxi. Asi se tu hodně močí.

Stojí ve dveřích pisoiru a netečně mne sleduje.

Vracíme se zpět. V místnosti je o člena posádky více. Opálený blondák v kostkovaném saku, národnostně nezařaditelný. Trochu Švéd, trochu Dán. Na "blaue Augen, helle Haaren" je moc malý.

"Kulháněk!" vypálí ukazovákem na židli proti sobě. "Co jste dělal u Bartoška?" ještě než stačím dosednout. Inu - drsňák.

"Sháněl informace o nemocném," pronesu trochu chraptivě. Kapánek mi vyschlo.

"O kterém nemocném," pokračuje hlasem, který nesnáší zdržování.

"Kačer," pronáším, "doktor Kačer."

Krátce zaváhá. "Kačer..., napiš to," obrátí se na Davida a ten kulometným způsobem zaznamená první část dialogu.

"Co jste tam dělali?"

"Mluvili."

"O čem?"

"O Kačerovi."

"Nepindat, ju!" zdvihne opět ukazovák a zapíchne ho do mé tašky pod věšákem, "Otevřít!"

- Herdek, co tam vlastně mám? A fascinovaně zdvím aktovku

a mlčky mu ji podávám. Hledí na mne jako kobra na králíka.

Náhle ji mohutně a obdivuhodně rychle otevře. Po stole se rozjede několik receptů, tuba s algenou, brýle.

Vítězně drží v ruce dvoje desky se strojopisy.

A už rabuje první.

"Co to je?!"

"Suchý, Jiří Suchý," stačím vyhrknout.

"Proč je to fotografovaný?" burácí potěšeně a hrabe se verši pěvce mé generace.

"Med ve vlasech," uklidňuji se náhle, "vydalo Západočeské nakladatelství loni v listopadu."

"Tak proč si to nekou..."

"Notoricky rozebráno, jsem rád, že jsem sehnal fotokopii," dovoluji si převzít iniciativu. Ale najednou mi něco vadí. Změním polohu na židli a přehodím si nohu přes nohu.

"A tohle..." doráží boxer jako vosu.

"Neznámý český autor," říkám a je mi mdlo. Opět měním polohu. Tentokrát levou nohu přes pravou. Herdek, to se ta židle scvrkává?

"Nekecejte, sakra, ju!" láteří blondýn a podrobně prohlíží první stránku, pak obrátí. Ticho. Několikrát zalistuje a podotkne znechuceně:

"To je ten váš literární průjem?" a dodá: "U Dlouhého jste nějaké tiskoviny nečetl?"

Zavrtím hlavou. Protějšek se náhle uklidní.

"Kouříte?" nabízí mi cigaretu.

Děkuji, zapaluji si svoji startku a snažím se dívat se z okna. Naproti je fronta domů, kus střechy, a úplně nahoře, přes větve, obloha. David, který je se psením na stroji vždy o půl slova dříve, se nakloní a něco boxerovi šeptá.

"Hm," zahučí oslovený a Martínek odchází.

"Tak hleďte, pane doktore," vystřelí tentokrát již slabší ráží Kulhánek, "ty vaše návštěvy u těch vašich přítelíčků se mi už dlouho moc nelíbí, ju? Od Charty jste utek', ale za dva roky jste jejich. A pak vás budu musit zamést," zasmušil se a působil dojmem, že tím hluboce trpí.

"Kdy jste byl naposled v Ústí," vystřelil najednou jako na začátku.

Sakra, umí, napadlo mne. Tak to jsou ty jejich figle, které

člověk nečeká.

"Ani nepamatuji," mávám rukou, "proč?"

Chyba, hrubá chyba, to jsem mu nahrál na smeč.

"Ptám se já," raduje se nezastřeně a energie mu závratně stoupá. "Ke komu tam jezdíte?"

Poprvé mám chuť ho praštit. Starého učitele, lékaře, jakých je málo, toho staříčkého důchodce a mudrce, kterému vděčím za vše, co z medicíny dovedu, do takové blivániny zatahovat nebudu! A svoji Velkou Lásku

"Několik kolegů a svého primáře," sním se odpovědět co nejdůstojněji. A zase mám chuť židli přemístit či otočit opěradlem dopředu.

"Které kolegy?" a žene se ke stroji, protože Martínek se nevrací.

Porazí přitom židli. Svědomitě vyťukává něco o Ústí.

"Tady chybí i," brumlá zklamaně a odstupuje, protože David se vrací a rychle napravuje prodlení.

Využívám této chvíle a opět přisedám a předkláním se.

"Lisec," podotkne náhle od stroje David, "Lisce jste viděl naposledy kdy?"

"Neznám..."

"Vy neznáte Lisce?" rozhodí rukama Kulhánek a připadá mi, že o mé inteligenci ztratil poslední zbytky ideálů.

"S kým z Ústečáků se stýkáte mimo Ústí?"

"Vzácně vidím doktora Trefného, občas přijede s hokejisty do Nymburka na soustředění."

Uklidnění v sále.

"Lisce tedy neznáte?"

"Ne."

Nějaké doklepávání a potom asi čtyři průpisy. Blondák mi je nabídne k podpisu. Pozorně čtu. Natahuji ruku po průpisce a mám náhle dojem, že se na tu židli nevejdu. Cítím se vyčerpán. Takovým zvláštním způsobem. Jako po operaci, při které nešlo vše, jak mělo jít. Židle přímo pálí. Musím vstát a podpisuji vstoje.

"Prosím," kyne mi Martínek a otevírá dveře.

Beru plášť, pravou ruku cpu do kapsy, levou беру aktovku.

S Davidem stojíme ve dveřích. Blondýn sedí. Hledí také unaveně.

"Doktore, dávám o vás hlášení do Nymburka, příští týden vás nechci v Praze vidět, oni si vás chlapani pohlídají," a odvrací ode mne zrak.

Vycházíme do slunného poledne. Nevnímám zbytečné "Buďte zdrav" či co od Martínka, v průjezdu ven. Nevnímám transportéry, nevnímám lidi kolem sebe. Mechanicky cpu do kapsy navrácenou občanku. Vycházím na Národní třídu. Myslím na tátu za Rakouska, na Gustíka za republiky, na Jardu za války.

Tak jsem vás, kluci, přeci jen dohnal. A to mám zakázanou Prahu! To měly za republiky snad jenom kurvy. Je mi k blití.

A vy, Karlové, kdybyste se mě chtěli zeptat, jaké to na Čtyřce bylo, vám musím říci tónem laskavým a hlasem proteplým:

"Maj' tam malý židle, blbečkové..."

Vyhotoveno ve třech opisech:

1. Karlu P e c k o v i
2. Dr. Karlu K o s t r o u n o v i
3. Dr. Karlu B a t t o š k o v i

Dr. Vladimír M a i e r

K nedožitým šedesátým narozeninám Dr. Vladimíra Maiera, primáře odd. ORLO v Nymburku, přítele a dobrého člověka, který sám o sobě hovořil jako o lékaři lihumilovi.

Duben 1989, Zdeněk Urbánek

10

Bylo třeba věnovat pozornost a čas nesouhlasu jiných s podstatnějšími vinami proti volnosti, a tak jen několik poznámek.

Doporučuji všimnout si sedmnácti hustě řádkovaných průklepových stran se záznamem diskuse na téma Morava ve Střední Evropě. Je to příloha "brněnské verze" samizdatového časopisu Střední Evropa, 3/89. Důvody doporučení jsou tři.

V soutěži samizdatů o přebytek překlepů by tento separát vyhrál. Tisíce obdob prokázalo, že samizdaty lze vydávat důstojně. Toto je opak. Chybí i zmínka, jde-li o doslovný záznam diskuse, nebo zda účastníci mohli příspěvky po sobě číst a opravit.

Zvláštním způsobem si počíná osoba, v diskusi třikrát uvedená jako "Redakce". Patrně i diskusi vedla nebo měla vést. To se jí prokazatelně nepodařilo. Zjevnou příčinou je fakt, že od počátku ani nezamýšlela být rozvázně objektivní a nestranná. V závěrečném shrnutí opomíjí protivníky nebo kritiky své předpojatosti a ideologie. Vyhlašuje jednotu mezi tím, co nazývá "všeobecným oživením tradičního moravského pocitu" a "hodinou konzervatismu", jež údajně ve světě nastala.

Třetím a nejpodstatnějším důvodem mého upozornění je základní motivace rozpravy. Počínání "Redakce" ji potvrdilo. Šlo o poměrně dobře připravenou agitační schůzi katolicky orientovaných vyznavačů moravianismu. Několik uvážlivějších, věcnějších, vlažných nebo dokonce kritických účastníků bylo bezpochyby přizváno za tím účelem, aby byli pro moravianismus získáni.

Svědčí o tom, jak s nimi protagonisté rozpravy zacházeli. Na straně 3 by Jaroslav Šabata rád "reagoval na poznámku o sociologovi, pro nějž je moravské téma bláznovstvím..." Ale "Redakce" mu skáče do řeči: "Přímo nehoráznost!" Umírněný a věcný Šabata se neohrazuje. Jen pokračuje: "... ba dokonce nehoráznost." Ale jak svůj výkřik "Redakce" myslela? Není pro ni "nehorázností", že se Šabata osměluje k té otázce vracet? Nebo je pro ni "nehorázností", co zmíněný sociolog řekl? Není to ze záznamu zřejmé. "Redakce" se měla starat o srozumitelnost.

Jako nejvěcnější a nejsrozumitelnější se mezi účastníky schůze projevuje Jan Šimse, o jehož příspěvku naneštěstí není jasno, kde

v něm začíná a končí citace Jaromíra Procházky a Jaroslava Mezníka. Je naopak štěstím i potěšením, že se ti tři i pod hustým sítem špatného záznamu zcela zjevně v základních otázkách shodují. Podle Procházky "je třeba pracovat k tomu, aby bohatost národního života nebyla setřena vyhasnutím polarity česko-moravské". A právě tak či víc je třeba souhlasit s citovaným Mezníkem: "Cítí se být Moravanem," říká za něj Šimsa, "ale dává zásadně přednost hledisku svého češství a nad češství klade obecně lidské hodnoty: pravdu, spravedlnost, humanitu. Ani ve státním ohledu není příznivcem partikularity."

Sám Šimsa na závěr citací i vlastních slov konkrétně říká: "Zdá se mi..., že češství má svou programovou stránku, svou ideu, ale moravanství je silné právě jen tím, že zde má moderní češství svou kolébku. Nejen Komenský, ale i Palacký a Masaryk pocházejí z Moravy."

Vtom zasahuje sečtělý a mnohmluvný hlevní moravianista cyrilometodějského ražení Jiří Kuběna: "Je to obrovský komplex problémů. Musíme jít do středověku a ještě dál na jeho práh."

Čím méně historicky věcných dokladů a úplných i mnohonásobně kriticky zpracovaných textů v otázce dějin, etnografie, věrouky a filozofie, tím pro Kuběnu lépe. Komenský, Palacký, Masaryk? O ty se nemíní se Šimsou přít. Prchá zpět do mlh prehistorie. Tam ten sečtělý řečník moravianismu může mezi střepiny faktů vmístit tolik apodiktických tvrzení, kolik jich podle svého mínění pro vítězství svého klerikálně mytologického nacionalismu potřebuje.

Podivuhodná je v záznamu strana 14. Nelze tu humoresku parafrázovat. Je třeba citovat. Rotrekl: "... Morava je struktura několika regionů. Je to fantastický celek..." Kuběna: "Nepřipomíná vám to něco? Antické Řecko? Obrovský celek a přitom nekonečně různé republiky..." Rotrekl: "Když... Rodin přijel na Slovácko, řekl: „Hellas!“" Kuběna: "To je ten vliv Řecka, vždyť Cyril a Metod přišli ze Soluně." Rotrekl: "To byl pohled Francouze, který vůbec neměl o Moravě ponětí!"

Zdá se, že neměl.

Rotrekl má. Na straně 16, když už se připozdívá, rozpomíná se, že "za kus řeči by také stála otázka Židů a židovství v Brně a na Moravě nebo němectví, třeba i ten tragický odsun Němců z Brna. Ale to vskutku až příště..." /Tři tečky přidala v tomto případě "Redakce"./

"Za kus řeči?" Zní to trapně i proto, že se pak už nikdo v diskusi otázky Židů ani Němců nedotkl, přestože podle záznamu pokračovala jistě přes dvacet minut. Do něčeho se lidem zdejšího území podnes nechce. V Evropě se za Hitlera dvě společenství dokázala účinně postavit proti přípravě a výkonu konečného řešení "otázky Židů a židovství", Dánové v čele s králem a Bulhaři na hlasitý pokyn sofijského metropolity. Ukryli své poznamenané spoluobčany ve svých domácnostech. Hromadně, ale méně úspěšně se o obdobu pokusili Holanďané. Existuje spis o pěti stech případech, kdy se polské rodiny nebo jednotlivci starali o uprchlíky z vyhlazovacích táborů. Bylo jich víc, říká ten spis, ale tyto se podařilo prokázat. Našla se nějaká podstatná obdoba těchto pěti set na Moravě, v Čechách, na Slovensku? Jednotlivci se odvažovali, ale celek ve svých samosprávných i protektorátně nebo štátně vládních orgánech přípravě i výkonu konečného řešení napomáhal přinejmenším mlčením. Vzpurných byla hrstka.

Je to pro přítomnost Moravy i ostatních částí slavené střední Evropy fakt mnohokrát důležitější než existence či neexistence Velkomoravské říše a podobných polodějepisných jevů. Jak by ne, je třeba historiografie. Z dějin je dnešek. Ale byl z nich právě i ten nacismem převálcovaný včerejšek. Kdo, opevněn dějinami Velkomoravské říše a cyrilometodějského zvěstování, včera na Moravě obstál? I to jsou dějiny.

Jaroslav Šabata, jak už řečeno, je podivuhodně věčný. Nedává se vyvést ze svého smířovacího záměru ani Rotreklovou pozdní zmínkou o "otázce Židů". Té předchází Rotreklův citát "Moravana a Brňana volbou", Arne Nováka. Mluví z profesora Nováka kultivovaný konzervativce plný naděje, že mu jeho malý a úhledný svět nikdo nepoboří. Nedožil se vyvrácení té naděje. Horší je, že se k ní vzdělaní a dobří lidé slepě vracejí jako k opoře. Novák: "Národ je pojem oblasti duchovně mravní, v níž si generace i věky podávají ruce a pochodně ze svrchovaného příkazu, aby skrze národnost dospívaly vyššího lidství a v něm se propracovaly k vědomí synovství Božího." Rétorika skoro březinovská. Nepozorného může unést. Datum uvedeno není, ale pochází-li ten výrok z třicátých let, lze profesora Nováka obvinít z nevšímavosti k faktu, že se podobného řečnictví užívá k podřadným politickým cílům. Někdy i k cílům gangstersky nízkým. Nevšiml si po desetiletích ani Rotrekl. A další řečník v rozpravě, Šabata, měl toho na mysli tolik, že zlou otázku přehnaného

národovectví hřbetem ruky odsunul stranou.

Tvrdí, že Morava musí vyvinout energický tlak, aby proti svárům mezi katolíky a socialisty různé orientace, jak ty sváry živí Praha, byly definovány předpoklady nového demokratického vývoje. Je třeba lidi přesvědčit, že "ideově politické difference... smysluplné v minulosti již smysluplné nejsou... Svoje snažení o samosprávnou Moravu musíme... s úsilím o demokratickou a samosprávnou společnost spojit co nejtěsněji. Na tomto pozadí vůbec není nesignifikátní, že tzv. neokonzervativci na jedné straně a levicově orientovaní lidé na straně druhé... mohou jít v jednom soudržném proudu... Máme povinnost odpovědět na všeobecnou výzvu doby způsobem, který odpovídá naší zkušenosti..."

Šimsa, Mezník, Šabata jsou spolu s dvěma nebo třemi dalšími fungujícími rozumem diskuse. Ale nedá se jinak než upozornit Šabatu, že existují velmi rozmanité výklady "naší zkušenosti" a že jako účastník právě této diskuse měl příležitost vyslechnout výklady dalekosáhle různé a snad i bezhlavě neodpovědné. Dokonce byl ze závěrečného "redakčního" souhrnu diskuse vypuštěn.

Než k souhrnu došlo, ještě se v odpověď na Šabatu rozpovídal Kuběna. Pochválil předřečníka za "velmi vážné slovo", ale v úvahu je nevzal. Éra modernismu "se prý dnes pociťuje jako definitivně uzavřená". Myslí tím jednoduše "avantgardismus, pokrokářství, liberalismus atd.". Ale nechce "mluvit o postmodernismu", nýbrž "o něčem aktuálnějším, přítomnějším, o návratu k tradici, k hodnotám - o naší cestě zpět k národní identitě". Vidí souvislost "s tím, že je dnes po celé Evropě živý neokonzervatismus". V tom smyslu prý "ani otázka Moravy nespadá s nebe".

"To je nesporně zajímavá myšlenka," hlásí se vzápětí o závěrečné slovo "Redakce". Skoro to vypadá jako humorný výmysl o úctyplném poddanství, ale nemám tolik vtípné invence. Tak mluvili. Nebo aspoň tak je to v zápisu. "Není tedy všeobecné oživení tradičního moravského pocitu také skutečným důkazem, že hodina, která nastala, je opravdu hodinou konzervatismu? A není pak v tomto smyslu konzervatismus živou reálnou nadějí Moravy?"

Nezúčastnil jsem se za život mnoha diskusí, ale pokud se tak stalo, předseda /který v mém případě nikdy nebyl předsedou místní ani vyšší KSČ nebo předem zmanipulovaným činovníkem zahrádkářů/ se na závěr pokusil shrnout, o co šlo a co kdo zastával. Tentokrát "Redakce" zatroubila fanfáru na počest vítězství své

katolické, nacionalistické, konzervativní nebo neokonzervativní strany. Mluvil úplně jinak Šimsa a jeho prostřednictvím Mezník a Procházka? Ozval se moravsky, ale i pochybovačně Radomír Malý, Bylo snad tu a tam cosi nejasně rozporného i mezi nacionálními katolíky Rotreklem a Kuběnou? O to přece nejde. Abychom jednorázovým zásahem uzdravili své ochořelé a polorozpadlé individuální identity, zvolíme si národ a církev, neokonzervatismus a libovolně manipulovatelnou svatováclavskou či cyrilometodějskou a jakou jinou teologii za identitu náhradní. Že Šabata mluvil o něčem podstatně jiném? Že jsme z dějin Moravy umotali klubko podle svých přesvědčení, věr a bájí poznaných v dětství a fakta méně dávná pomínuli? To patří k našim jednotlivým ochořením a k touze po rychlé a co možno nemyslicí nápravě pomocí katolicky národní moravské identity.

Myslet bolí, řekl jeden ze shora zmíněných Moravanů. Nikoli Freud ani Husserl. Nikoli Bruno Kreisky, ač i toho to při jeho moravsky židovském původu mohlo napadnout. Řekl to známý prago-centrista moravského původu Masaryk. Dokonce to byl i čechoslovákista. Rodnou Moravu v rozpočtu republiky vynechal. Ale z popudu moravianistické agitační schůze, eufemisticky zvané diskuse či beseda, bych řekl, že Masaryk původně měl na mysli větu "myslet na Moravu bolí".

Při užití Kuběnových a Rotreklových metod bych asi snadno prokázal, že tomu tak bylo. Jenže mi v tom něco brání. Asi zbytek nezávislé osobní identity.

Oba jmenovaní jsou vzdělanci. Žijí nejen dechem Moravy a církve, ale i vlastním intelektem a představitivostí. Po jistou mez. Nevstupují ve vzdělanosti do míst, kde by nacionalisticky orientovaná věrouka mohla být jejich vlastní důslednou úvahou ohrožena.

Tolikrát v diskusi zaznělo odvolání na dějiny, ale na nedávný nacismus ve vztahu k církvím žádně. Jak to ty bohulibě křesťanské denominace přežily? Zle. Jinověrce či pohany nehájily. K tomu se odhodlávali jen výjimeční jednotlivci. Němečtí protestanti, zvláště luteráni, přijímali nacionalismus vyhrocený ve zločinný nacismus až úděsně snadno. Jejich náboženství prosycené národovectvím přijímalo vůdce národa jako dalšího spasitele. Hitler byl nedotknutelný. Vražděním ho pověřil bůh.

S katolíky to bylo složitější, ale i názornější. Cituji anglo-irského dějepisce: "Jakmile Hitler... nabídl katolické církvi

konkordát, o který se neúspěšně ucházela za německého císařství i za výmarské republiky, katolíci v Německu i ve Vatikánu... chňap-li po té návnadě až chamtivě. Němečtí katolíci pak zavrhli Centristickou stranu, jež jim sloužila tak dlouho, a dychtivě soutěžili s německými protestanty v projevech věrnosti Třetí Říši a zvláště Vůdci, spasiteli Německa."

Zde začíná obtíž katolíků. Nemohli tak snadno jako protestanti přijmout doktrínu nacismu, kde Fűhrer a Volk byli víc než pravý vatikánský pánbůh.

Kdyby v nepřijetí nacionalismu a nacismu setrvali, snad mohli zabránit vyvraždění Židů. Ale dějiny se pohybovaly úlisně jinudy. Papež Pius XI. pověřil své podřízené, aby pro něj sepsali encykliku namířenou proti rasismu, antisemitismu a výslovně proti pronásledování Židů v Německu. Pracovali na tom dva jezuité, Američan a Rakušan. V červenci 1938 odevzdali náčrt představenému svého řádu Ledochowskému, aby jej dal číst papeži. Není známo, zda Pius XI. text kdy četl. Ledochowski byl konzervatívec podle nejpravějších norem. Měl za to, že nejlíp je čerta vyhánět ďáblem: nacistické Německo uhájí Západ včetně Církvě proti Stalínovi. Pius XI. zemřel 1939, aniž náčrt encykliky četl. Pius XII., Ledochowského souputník, přečetl a nesouhlasil. Do konce Hitlerova života nezveřejnil, co by ho mohlo pohněvat.

Řečená encyklika měla podle Pia XI. nést krásné jméno *Humani Generis Unitas*. Jednota lidského rodu.

Smělý a lidský papež. Dvojice smělých a lidských jezuitů. Ale na Moravu to zjevně nedošlo ani do prostředí nejvěřičnějších katolíků. Mají raději konzervativní díl dějin své církve. Brát v úvahu proti nejvyššímu rozhodnutí několik miliónů životů, které vinou nacionálních konzervatismů a údajně teologických lhostejností v bídě a hrůze zanikly - co bychom to byli za věřící? Pokud jde o komunismus a původní marxismus, vina proti lidstvu samozřejmě je uložena už v nich a v jejich programech a taktikách. Kdežto jde-li o katolické učení a organizaci, my, jejich vyznavači, žádnou hrůznou smrt jsme nikdy nezavinili, nikoho jsme pro pokračování své zcela světské moci nikdy neobětovali, pod jejich baldachýnem znovu rozkvete sama Sámova slovansky keltská Velké Morava.

"To je nesmírně zajímavá myšlenka," řekl by asi muž skrytý za jménem "Redakce", kdyby se trochu pozapomněl.

Jinak promluvil velmi lidský, velmi pozorný, velmi zranitelný

Jan Trefulka: "... Moderní podobu Moravy vytvořila osvícená politika a hospodaření velké moravské šlechty a namnoze i církevního panstva a řemeslná i obchodní zdatnost moravských měst. Brno vděčí za mnohé Habsburkům a jejich správní koncepci. Pocit moravanství se mi zdá proto dějinně oprávněný a logický. Ale pravda, co teď s tím?"

11

Květen 1989, Zdeněk Urbánek

V Brně zůstávám. Je to město a díl lidstva z hlediska otázek o základním lidském údělu velmi podnětný. Nevím, proč se někteří občané toho světadílu cítí být utlačováni pragocentrismem. Vždy po návratu z Brna mám pocit, že Brno Prahu okupovalo. Přitom se na to nehněvám. Je to líbezný vpád.

Bylo tomu tak už před půlstoletím po návštěvách u Ivana Blatného. Jeho životní příběh ten pocit zkomplikoval, ale nezničil.

Pozvali mě, ať v klubu SSM za rohem z Křenové ulice na Blatného vzpomínám. Byli všichni milí, pozorní a krásní. To zvláště kustodka klubu, vzdělaná, pohostinná a zaujatá námětem večera. Petr Oslzlý sice nesmí se svým divadlem za hranice republiky, podobně jako já /prý to "není ve státním zájmu", jenže co když on ani já "státní zájem" tak výsostně hegelovsky nectíme a prostě bychom se někde rádi podívali?/, ale uvést mě a sám se podílet na videově přednáškovém večeru o zhřešilém emigrantovi z roku 1948, to je mu dovoleno.

Nebo to prošlo. Možná nedopatřením. Jak zní starý smutný vtíp: udávat to nebudu, ale hlásit to musím.

Dokonce to hlásím s potěšením. Ledy se hnuly. Na Křenové jistě. Ale semo téma mě vrací do pozemského světa.

Uvedu je jen v poznámkách, které snad, stihnou-li to ještě, zkusím jednou proměnit v esej. Není to šťastné téma. Týká se postupného hroucení některých podstatně lidských aktivit, niterných i komunikativních. Ivan Blatný je zároveň jedinečný i exemplární.

Začínám koncem večera. František Derfler kouzelně v přítmí prosto posluchačů přečetl dávného Ivana Paní Jitřenky a Melancholických procházek. Dostavila se nostalgie po časech, kdy bylo dvacetiletému nadání dovoleno v tisícovém nebo i dvoutisícovém nákladu vejít do teatru mundi a rázem okouzlit a zvábit sta žen a děvek, někdy i chlapců a dospělých kritiků.

Ale koupel v nostalgii už předem porušily tři předcházející

části večera. Těsně před zlomky z Melancholických procházek se na veliké obrazovce klubu SSM objevila na příliš mnoho minut Ofeliova zoufalá procházka v podání videa Norské televize. Výrobci do mysleli dobře a účastně. Takhle dopadá, koho vyhnali z vlasti. Výsledek byl strašný. Ivanu Ofeliovi vzali otce, bratra, přátele i přítelkyně a on tu nyní chodil pod krásnými rozložitými stromy v zahradě ústavu, jemuž je už mnoho desetiletí svěřen. Říkal skoro bez odmlk česky, anglicky, brněnsky, pražsky, německy, francouzsky automatický text, který by mohl nadchnout jako doklad oprávněnosti jejich věrouk cynické nadšence a megalomaniaky zvrhlého freudismu, Brétona nebo Nezvala, ale na pokusně myslící hlavu, která jejich učení šťastně přečkala i přežila, působil podstatně jinak.

Možná že se takových záznamů má užívat velmi striktně jen ke klinicky zjišťovacím účelům. Nanejvýš si lze pomyslet, že by to měly vidět mezní případy: pozor, dívky, pozor, kluci, přežene-li se sebedůvěra v platnost vlastních neuvážených promluv, hrozí, že se sami se sebou budete procházet světem do dne konce.

Je třeba navázat komunikaci. A uchovávat ji. Není-li, jsou útrapy a smrt.

Nezkoumal jsem, jak to působilo na těch sto posluchačů v přítomí. Příště to zkusím. Nebo si raději nepřeju, aby bylo takové příště. Smrt aspoň tisícínově záchytného rozumu je i smrtí promluvy.

Nejpodivuhodnější zvědavec a šířitel okouzlujících i děsivých dělů lidského zpracování zkušenosti mezi občany střední generace, Petr Oslzlý, předtím četl adekvátně zadržující mlouvou, co Ivan Blatný za posledních desetiletí píše do svých sešitů. Prý za každý den popíše jeden. Nevím, Nebylo to podrobena literárně historickému průzkumu.

Až na to dojde, je strach, že se zjistí, jak se líbezné nadání pod ranami dějin i osobních a literárních vztahů proměnilo v několikajazyčnou grafomanskou litanií, kde se jakoby bokem ozývá Paní Jitřenka, Melancholie i Terrestris, ale především je to psychiatrický dokument. Ano, použitelný a užitečný jen ve srovnání s ucelenými sbírkami Ivana Blatného, ale právě jen to. Důkaz, že se kouzelný Ofelios zbláznil.

Obdoba dokumentu Norské televize. Ta věnovala Ivanovi velmi mnoho času. Než Petr četl z jeho sešitů, viděli jsme a slyšeli

Ivana z obrazovky v ucelenějších záběrech a rozhovorech. Pro člověka, který ho znal zblízka, i to byla útrapa. Nezničilo jeho tvář a mluvu stáří, ale nemoc. Kdesi v hloubi jako by hlodala polouvědomělá sebeironie a šklebivě se promítala do rysů tváře kdysi snad až příliš pokojně nebo lhostejně líbezná. Nyní výraz zoufalství a zmučenosti, protože nadání trvá a sekretářka mysl už není na místě.

Ale kdo sekretářku odpudil?

To jsem se v náznacích pokoušel říkat vládně pozornému stu posluchačů před začátkem truchlivého panoptika.

Za domácí přípravy k té promluvě jsem tomu znenadání začal říkat "Poezie jako útočiště porouchaných myslí". Prosím, zdržte se útoků na můj způsob myšlení a na mou osobu do chvíle, kdy tyto poznámky proměním v průkaznější esej.

Blatný za války a do katastrofálního roku 1948 nesl svéciznictví mezi méně nadanými nebo nenadanými lidskými tvory skoro tak, jak to nepříteli zdařilým zpotvořením Máchova verše snad chtěl kdysi v mládí vyjádřit jeho nejmilovanější Seifert: "Na tvář lehký žal, hluboký v srdci smích."

Ani jeden, ani druhý se do konce svých dní dooprevdy neodvážili. Seifert do posledních let a dní škrtal sám sebe. Blatný mluví a píše mimo imaginativní a intelektuální meze a pokyny poezie. Zneužívá svobody k temnému blábolení. My všichni jsme za to vinni svými geny a společenskými účinky. Hleďme to odčinit. Tím, že se nebudeme dívat na projevy zničené mysli jako na výkon ducha. Tím, že budeme sami usilovat o racionální zvládnutí svých imaginativně živých a impulsivních projevů do komunikativně ucelených a účinných jednotek.

Ivan zůstává sám sebou. Je to tak dobře. Ale podle norského videa trpí tím, že není s jinými. Ať s těmi venku nebo s námi.

Varšava 1987

Rozhovor Daniela Cohn-Bendita s Adamem Michnikiem

/6. pokračování/

A.: Řekli jsme jim, že budeme Solidarność bránit až do konce. Že je nikdy nezradíme, i kdyby se stalo cokoliv. A také jsme své slovo dodrželi. A tato skutečnost, že jsme Solidarność nezklamali, je jedním z mála důvodů pro mne, abych pociťoval hrđost. A my ji nezradíme ani v budoucnosti, protože Polsko ji potřebuje. Protože ten, kdo tvrdí, že Solidarność je u konce, ten tvrdí, že u konce je i Polsko. Protože jediným pravým Polskem je Solidarność. Můj vztah k tomu všemu je tak osobní, že nejsem schopen o tom objektivně mluvit.

D.: Já nechci, abys mluvil objektivně, ale subjektivně. Jakou funkci jsi tam tehdy měl kromě toho, že jsi tu a tam přednášel velké řeči? Jak to bylo ve všední dny?

A.: V Solidarności jsem byl aktivní v protiwalesovské frakci. Domníval jsem se, že Walesa by rád zavedl v Solidarności jakýsi model sultanátu, model diktatury. Když jsem ho chtěl rozhněvat, přednesl jsem v gdaňské loďnici referát pod názvem "Kontroverze okolo Stalina". Tento referát byl vystaven jako vyprávění o dělnickém vůdci, který se stal diktátorem, ačkoliv to byl velmi sympatický člověk, který měl rád děti a také sám mnoho dětí měl, který nečil káfr a kouřil dýmku. Jinými slovy - udělal jsem z Walesy Stalina.

D.: Jak na to reagovali dělníci?

A.: Líbilo se jim to. Protože Walesa byl autoritou, ale já jsem byl také autoritou. Walesa byl velice oblíbený a měl hodně ~~prax~~ stoupců, ale současně ho někteří lidé neměli rádi a měl hodně protivníků. Já jsem byl stoupcem Andrzeje Gwiazdy. Domníval jsem se, že Walesa se dal s komunisty až příliš dohromady a že nás prodal. Po 13. prosinci jsem čekal denně na zprávu, že se jim Walesa prodal. A když jsem pak viděl, že to neudělal, řekl jsem Andrzejovi Gwiazdovi, se kterým jsem ve vězení seděl společně - Andrzej, teď se musíme složit Lechovi na jeden litr. Andrzej na to zapomněl, ale já jsem na to nezapomněl. Když jsem byl propuštěn z vězení, překonal jsem svou pýchu a vydal jsem se na cestu do Cannosy za Walesou. Setkali jsme se v Sopotech doma u Basji. Walesa přišel a my jsme se políbili. Byl jsem předtím jeho hlavním nepří-

telem. Řekl jsem - Lechu, největší politickou chybou mého života bylo, že jsem tě neuznával. A Lech řekl - už o tom nemluvm. A od té doby mezi námi panuje jakási "homosexuální" láska.

D.: Nechme teď Solidarność stranou. Těch šestnáct měsíců, to všechno si dovedu představit. Pak 13. prosinec, výjimečný stav. Předtím ~~jsi řekl~~ jste vymysleli teorii samoomezující se revoluce. Předtím jsi řekl, že v roce 1977 jsi se domníval, že by se v Polsku mělo začít finlandizací. Věřil jsi v době Solidarności, že by existovala možnost vynutit si legalizaci této společenské opozice? Věříš na nějaké politické řešení?

A.: Ne, nevěřil jsem vůbec na nic. Existuje jeden vtip o Židovi, který chodí do synagogy. Každý pátek chodí do synagogy. Klekne na kolena ...

D.: Židé si neklebají.

A.: Ty se vyznáš, jak je to se Židy a já se vyznám zase ve vtípech. Takže chodil do synagogy a modlil se. Řekl - milý Bože, proč jsi tak krutý, zase jsem nevyhrál v loterii milion. Moje žena Rebeka nebude mít zase peníze na nové šaty. A moje dcera Sára nebude mít peníze na nové kolo. A můj syn David nebude mít peníze na nové auto. Jak můžeš být tak krutý. A pak zase šel. Příští pátek přišel zase a říkal - milý Bože, jak můžeš být tak krutý. Zase jsem nevyhrál milion v loterii. A moje žena Rebeka si zase nemůže koupit šaty a moje dcera Sára a můj syn David Když přišel po páté a zase říkal - Bože, jak jsi krutý, zase jsem nevyhrál milion a moje žena Rebeka a moje dcera Sára a můj syn David, otevřela se najednou ~~stěna~~ synagogy a on slyšel hlas: Moše, dej mi přece aspoň nějakou šanci, kup si los! Tak já jsem tedy v nic nevěřil - ale koupil jsem si los. Chtěl jsem dát milému Bohu šanci, aby to později nebyla má vina, že jsem si prostě nekoupil los. Ale Bůh je spravedlivý - koupil jsem si los a byla Solidarność.

Sebeomezující revoluce - to byla určitá politická filosofie. To byla naše jediná šance. Jinou jsme neměli. Věděli jsme, že v pátém zápase nemůžeme se Sovětským svazem vyhrát. Věděli jsme, že naše šance spočívá ve strachu Rusů vtáhnout do Polska, protože by tu mohli mít druhý Afganistán. Proto jsem zastával mínění, že si přeje me kompromis, že se sami omezíme a že budeme usilovat o porozumění. Ale v případě, že by sem Rusové chtěli vpochodovat, muselo se jim

dát na vědomí, že budou plivat krev. Když jsem četl nyní rozhovor s Kuklinským, tak se mi to ještě potvrdilo.

D.: Kdo byl Kuklinski?

A.: Byl šéfem operativy při zavádění ~~ji~~ výjimečného stavu. A Kuklinski řekl, že nepodařená stávka v říjnu 1981 byla pro Rusy signálem ke vpádu do Polska. A oni pak vyhlásili výjimečný stav v takovém okamžiku, když z nás už neměli strach. Já jsem tehdy zastával stanovisko, že naší jedinou možností je chovat se umírněně a být přístupný kompromisu a současně pracovat tak, aby z nás vláda měla strach. Nepodařená stávka byla tehdy Sověty interpretována právě v tom smyslu, že nyní je možné zavést bez nebezpečí výjimečný stav.

D.: Co to byla za stávka?

A.: To není důležité. Důležité je, že to měla být generální stávka, ale připojilo se k ní jenom 40% závodů. To byl také důvod, proč jsem platil za extrémistu. Protože já jsem pořád opakoval - jestliže se vtáhnou Rusové, budou plivat krev. Vlastně jsem ani nevěděl, zda by k tomu došlo, ale domníval jsem se, že se to tak musí říkat. Ve skutečnosti jsem žádným extrémistou nebyl. Byl jsem spíše umírněný. Byl jsem jen toho mínění - a v tom jsem se lišil od Walesy - že umírněná politika nemůže spočívat v tom, že by se něco tajně vyjednalo s komunisty. Domníval jsem se, že politika kompromisů musí být taková, aby jí celé hnutí, celá Solidarność, rozuměla/přijímala. A podmínkou takového kompromisu bylo, aby na jedné straně celé hnutí politice vůdců Solidarności rozumělo a na druhé straně aby Rusko mělo Solidarności strach. V posledních měsících, prakticky od srpna 1981, jsem se cítil v Solidarności jako outsider. Byl jsem rozhodným protivníkem Walesy a také Kuroně. Jejich politice jsem nerozuměl. Myslel jsem si, že budou usilovat o kompromis za každou cenu. A já jsem se domníval, že existuje cena, kterou by se v případě kompromisu už nemělo platit. Že za určitých okolností se taková cena podobá zradě. Takže 13. prosinec byl pro mě jakousi podobou vysvobození. Protože jsem se mohl novým způsobem se Solidarności identifikovat.

D.: Jaká to byla cena, kterou jsi pokládal za rovnocennou zradě?

A.: Jednoduše jsem měl strach z toho, že se podřídíme komunistickému systému, že Solidarność se stane součástí existujících struktur a že bude pak k nerozeznání od starých oficiálních odborů. Báł jsem se toho, že celá kritika, která byla vyslovena Solidarności, bude pře-

měněna na komedii. A také jsem měl strach z toho, že v Solidarnošči převezmou vedení ti t.zv. "praví Poláci". To byla taková frakce, která viděla svůj nejdůležitější cíl v tom, bojovat proti KORu. Bojovali proti nám argumenty, které si vypůjčili z mluvy nacistů. Předhazovali nám, že jsme židé, trockisté, sionisté a pod. Z toho jsem měl strach. Nahánělo mi strach, že Walesa tuto praxi nikdy neodsoudil. Měl jsem mu to velmi za zlé.

D.: Proč to neudělal?

A.: Protože se cítil být vůdcem celého hnutí a tato frakce byla částí hnutí. Tak to v Polsku bývá. Walesa je vůdcem hnutí a já jsem nezávislý intelektuál. Já to všechno odsoudit nemohu a také to rád dělám. Ale chápu, že on má v těchto případech těžkosti. O to větší, že vláda po něm žádala, aby nás odsoudil. Vláda prohlásila, že vyloučení lidí z KORu by mohlo být podmínkou pro kompromis. Ale Walesa nás neodsoudil. To je třeba taky vidět. ~~hakk~~ Ale přece nás jen vytlačil na okraj.

D.: Řekni mi, změnilo se něco v tvé politické utopii o fungování státu a společnosti skrze zkušenost Solidarnošči?

A.: Především jsem ztratil ve všech věcech sklon k tomu myslet v kategoriích utopie. Solidarnošč byla hnutím bez utopie. Bylo to anti-utopické hnutí. Utopií Solidarnošči bylo deset přikázání a Evangelium. Dnes už se také domnívám, že je to ta jediná utopie, ve kterou se vyplotí věřit. S výjimkou přikázání, které se týká manželky bližního ... Domnívám se, že Solidarnošč přinesla do evropské kultury něco zcela nového. A to především přednost praxe před utopickým myšlením. A to je mi velmi blízké. Tomuto myšlení je velmi blízké přesvědčení, že jedinou pravou společností je vězeňská společnost. Solidarnošč se angažovala za občanskou společnost, což je od přirozenosti společnost nedokonalá. A to je právě to, co mi bylo velmi blízké. Všechno, co jsem pak po 13. prosinci napsal ve vězení, bylo zaměřeno k obraně této teze. Totiž toho, že nebojujeme proto, abychom vytvořili ideální, bezkonfliktní společnost, ve které by bylo možné řešit konflikty v rámci určitých pravidel a že tato pravidla jsou pravidla demokratická.

P.S. Když jsem začal překládat tento dlouhý rozhovor s Adamem Michnikiem, byl Michnik sám a také jiné jednající postavy členy nelegál-

ních struktur. To všechno se po "kulaté^{ku}/stole" změnilo. Walesa je uznávaným vůdcem konstruktivní opozice, jezdí nyní po světě a agituje za hospodářskou pomoc Polsku. Někdejší extrémista Jacek Kuroň rozmlouval s Jaruzelským, byl na návštěvě ve Spojených státech a setkal se s prezidentem Bushem. Také on se přimlouval za hospodářskou pomoc Polsku. Adam Michnik je nyní šéfredaktorem nového deníku opozice, který zatím vychází v nákladu 250.000 výtisků. Všichni tihle bývalí nesnesitelní oponenti kandidují v rámci nových úprav do parlamentu nebo do senátu. Změnou v jejich postavení se také změnil jejich postoj k polským poměrům, převzali na sebe jednoduše část zodpovědnosti za snesitelný přechod polské společnosti k pluralitě evropského typu. Četl jsem v našich novinách, že se Adam Michnik opět dopustil extrémismu, když ve svých novinách prohlásil, že v případě svého zvolení za poslance nebude hlasovat pro to, aby se generál Jaruzelski stal prezidentem. Je to skutečně zvláštní extrémismus! Má člověk v rámci národního smíření jít až tak daleko, že zvolí do čela státu muže, který ho dal zavřít? Polské problémy jsou skutečně zvláštní a nás kvůli nim pravděpodobně nemusí bolet hlava. V každém případě se názory, vyslovené Adamem Michnikem v roce 1987, dostávají v nových polských poměrech do zvláštního a nesmírně zajímavého světla. Kdybych měl nyní možnost se s Michnikem setkat, zeptal bych se ho především na to, jak^{se} cítí pod břemenem nové zodpovědnosti a zda třeba ta část života nezávislého intelektuála, kterou tak pestře s odstupem a sebeironií líčí v tomto rozhovoru, nebyla veselejší a příjemnější.

1 Kn 221/89

V Praze, dne 20.4.1989

Luďvík Vaculík
Veletržní 21
170 00 Praha 7

Věc : Vaše tr. oznámení ze dne 14.4.1989

Dne 17.4.1989 mi bylo doručeno Vaše tr. oznámení ze dne 14.4.1989 s fotokopii dopisu Emilia Kalisto a s opisem dopisu, který jste adresoval federálnímu ministrovi vnitra.

Pro Vaši informaci sděluji, že v ústřední evidenci obyvatel ČSSR jsem zjistila, že v ČSSR nežije žádný občan, který by používal jméno a příjmení " Emilio Kalisto" a to ani v jeho české podobě, t.j. Emil Kalista. Jedná se tedy o pisatele anonymního. Použité jméno může být také přezdívkou nebo jménem krycím, což je však v zásadě totéž jako anonym. Přesto jsem přísl. orgánům SNB dne 19.4.1989 uložila provést jednak opatření ke zjištění pisatele, jednak ke znemožnění realizace záměrů, kterými Vám vyhrožuje.

O výsledku šetření budete v kladném i v negativním případě vyrozuměn. Podotýkám však, že zjišťování anonymního pisatele je značně obtížné, protože jím může být kdokoliv. Nejsou ojedinělé ani případy, kdy autorem " anonymního" dopisu je sám adresát, případně, že " anonymní" dopis byl napsán na objednávku, přičemž pohnutky bývají nejrůznější. Zdůrazňuji to proto, že tuto alternativu nelze vyloučit a ztotožňování pisatele tato skutečnost ztěžuje.

K obsahu dopisu, který Vám byl zaslán, připomínám, že anonymní dopisy podobného, t.j. výhrůžného, charakteru dostává řada občanů z různých společenských kategorií, tedy nikoliv jen těch, kteří se ať již jakýmkoliv způsobem angažují ve veřejném životě. Pracovníci orgánů činných v tr. řízení dostávají takové dopisy zcela běžně, aniž by to nějak zneklidňovalo a ovlivňovalo plnění pracovních povinností.

V těchto případech lze však velmi dobře odhadovat, kdo může být potenciálním pisatelem takovýchto písemností, **avšak** žádná ochranná opatření činěna nejsou. Skutečnost, že jste takový dopis obdržel, není tedy ničím vyjímečným nebo mimořádným.

Dopis, který jste zaslal federálními ministři vnitra a který jste připojil na vědomí MP v Praze, je napsán tónem přinejmenším společensky a lidsky nevhodným a současně i hrubě urážejícím, když jej stavíte do jedné řady s osobami, které smýšlejí fašisticky. To, že jste o věci informoval " Svobodnou Evropu", považují za nemístné, učiněné se zřejmým úmyslem udělat senzaci a skandalizovat.

Městský prokurátor v Praze :
v z.: dr. Jitka Fuchsová

Fuchsová

Městská prokuratura v Praze

Lidových milicí č.13
P r a h a 2

Věc: zn. 1 Kn 221/89

Praha 9.5.1989

Vážená paní prokurátorko!

Děkuju Vám za dopis ze 20.4., který mě i překvapil vlídností tónu, protože už dlouhý čas dostávám od úřadů jenom nevlídné dopisy. Jeho obsah беру na vědomí s určitým porozuměním pro Váš pohled a postoj: také jsem ten dopis nijak nepřeceňoval a dál jednáám jako dosud. Ale jak jsme poznali, bezpečnostní orgány musely i na anonymní a falešnou výstrahu jednat, jako by v ní bylo kus nebezpečí pro veřejnost. Já jsem se výhrůžným dopisem zabýval jednak proto, abych poukázal na to, že teror není na mé straně, nýbrž na opačné, a dále i proto, že zveřejnění pisatelova zlého úmyslu může ztížit nebo znemožnit jeho provedení.

Chápu i Vaši výtku "společensky a lidsky nevhodného tónu", který nacházíte v mém dopise ministru vnitra. Povšimněte si však, že do jedné řady s osobami fašistického smýšlení ho staví anonymní pisatel, já jsem na to ministra jen upozornil. - Vy to nejspíš nevíte, ale já mám s ministerstvem vnitra téměř dvacetiletý otevřený účet, v němž jsou mi ti lidé "společensky i lidsky" velice moc dlužní. Samozřejmě bych se neobracel na Svobodnou Evropu, kdybych měl možnost obrátit se na zdejší sdělovací prostředky, a kromě toho jsem tak chtěl obrátit pozornost orgánů bezpečnosti na výhrůžný dopis. Ty však se dosud nijak neozvaly, ani přes Vaši snahu. Místo toho jsem, téhož dne, kdy došel Váš dopis, dostal z ministerstva vnitra zápornou odpověď na žádost o vrácení zabaveného pasu; jsem pozván do Francie, kde mi vyjde kniha. V odpovědi není uveden žádný důvod, je to holé "ne". To mě ovšem lidsky i společensky ponižuje, takže se zase točím v úvahách: mám to nechat tak, či sáhnout k nějaké odvetě za toto násilí? Ti pánové vaří pořád jednu starou kaši a nejsou schopni odstavit ji konečně z plotny. Kromě omezování a násilí nemají pro lidi jiného smýšlení žádnou odpověď. Strpí jenom takové "odlišné názory", s nimiž jsou ochotní souhlasit. Celá tato politika je zastaralá, a dokud se nezmění, nebude u nás líp.

Při této příležitosti Vám řeknu, že jsem mockrát měl chuť obrátit se na prokuraturu s některými úvahami o právu a člověku, ale zdržel jsem se: není na to ještě doba. Ta doba bude, až budou myšlenky lidí, jako jsem já, zajímat prokurátory.

S pozdravem

Luďvík Vaculík
Veletržní 21
170 00 Praha 5

1 Kn 221/89

V Praze dne 15.5.1989

Ludvík V a c u l í k
Veletržní 21

170 00 P r a h a 7

V návaznosti na můj dopis ze dne 20.4.1989 sděluji, že orgány SNB byla provedena opatření ke zjištění pisatele výhrůžného dopisu, který Vám byl adresován a který byl podepsán jménem "Emilio Kalisto". O tom, že se jedná o osobu, která v ČSSR neexistuje, jsem Vás vyrozuměla již dne 20.4.1989. Pisatele tohoto dopisu se nepodařilo zatím identifikovat a o tom, kdo jím je, existuje pouze určitá domněnka.

Rovněž tak byla provedena opatření ke znemožnění realizace záměrů, kterými Vám bylo vyhrožováno a ta dosud trvají.

K závěru Vašeho dalšího dopisu ze dne 9.5.1989 připomínám, že podle § 12/1 zák.č. 60/65 Sb. o prokuratuře ze dne 17.6.1965 ve znění změn a doplňků, provedených zák.č. 71/67 Sb. ze dne 29.6.1967, zák.č. 147/69 ze dne 18.12.1969 a zák.č. 29/78 ze dne 5.4.1978, má každý právo žádat prokurátora o přezkoumání postupu nebo rozhodnutí orgánů a organizací z hlediska dodržení soc.zákonnosti a o prokurátorské opatření k odstranění zjištěného porušení soc.zákonnosti.

Podle § 12/2 zákona o prokuratuře je prokurátor povinen takový podnět přezkoumat, tzn. musí prošetřit všechny okolnosti rozhodné pro posouzení, zda došlo k porušení soc.zákonnosti a učinit opatření k odstranění porušení zákonnosti a jeho příčin, k obnovení porušených práv a k vyvození odpovědnosti proti tomu, kdo porušení zákonnosti zavinil.

Podle § 12/3 zákona o prokuratuře musí vyřízení podnětu vycházet ze spolehlivě zjištěného stavu věci a zajišťovat ochranu práv a zákonem chráněných zájmů občanů a organizací ve shodě

s celospolečenskými zájmy. Citované zák. ustanovení pak dále upravuje způsob vyřizování podnětů. Další doslovnou citaci již považuji za nadbytečnou a pro Vaši informaci připomínám již jen to, že v případě nespokojenosti s vyřízením podnětu může ten, kdo jej učinil, požádat o přezkoumání vyřízení. V takovém případě přezkoumá věc nadřízený prokurátor.

Z uvedeného vyplývá, že zákon o prokuratuře se problematikou, kterou v závěru svého dopisu naznačujete, zabývá velmi podrobně a závěr Vašeho dopisu je proto zcela neoprávněný. K výše uvedeným skutečnostem o vyřizování podnětů občanů orgány prokuratury však zdůrazňuji, že rozhodně není povinností orgánů prokuratury vyřizovat všechny podněty občanů kladně, nýbrž v souladu s platnými právními předpisy.

Městský prokurátor v Praze :
v.z. JUDr. J. Fuchsová ,

J. Fuchsová

49

Z l o č i n v y z r a z e n í

Stárnoucí tradicionalista přešel trávník s kvetoucí komonicí a počkal na svého staršího přítele, toho jasněmodrého dne výjimečně oholeného. Když ti dva šli městem, jež je jim souzeno, jak by napsal Ivan Blaztný, říkali si ti, kteří nikdy nic nepochopí za vzniku i pádu všech režimů: "vidíte ho, starého katolíka, drží se tam toho bolševika. To jsou oni." A jiní zase: "Podívejte se na toho bolševika, už se drží katolíků, to jsou oni."

Tradicionalista zmáčnul zvonek na špatně natřeném nízkém plotu, zevnitř otevřel branku a čekal, až se rozevřou hlavní dveře jednopatrového domku, přilepeného k druhému, napvlas stejnému.

Jasně modré úterý, vykřičené v různých samizdatech, začalo obvyklými tázavými gesty. Také měla svou tradici. Nejdříve se všichni tři scházeli v prvním poschodí. Když se hostiteli oženil syn s Adélou, přešli do nižších místností. Ale tradicionalista ze zvyku ukázal tázavě prstem nahoru. Hostitel zavrtěl olysadou hlavou. Ukázal mlčky na další místnosti. *Zvonek hlavní.*

Vešli tentokráte do sklepa.

Sklep se choval po svém jako správný sklep, byl v něm všelijaký neřád, jak léta s prohlídkami i bez nich plynula, vrstvilo se to všechno na sebe, staré i novější jako v siluru či devonu.

Hostitel hledal jakési starší básně Milana Kundery, vlastně ty nejstarší, protože chtěl na nich dokázat jakýsi leitmotiv v díle někdejšího Brňana, nyní francouzského občana.

A jak se tak probíral tou minulostí, octla se v ní i sloha s rukopisy, o nichž neměl tušení, že ještě existují a tradicionalista se zamyslel nad tou spouští a optal se ho:

"Víš co napsal Vladimír Holan Jakubu Demlovi patnáctého listopadu léta Páně tisícího třicátého čtvrtého?"

"To nevím," odpověděl zaraženě hostitel nechápaje, co má Holan a Deml společného s tím ne-řádem. Popravdě řečeno, nevěděl vůbec, že se Holan s Demlem znal a že si dopisovali.

"Načmáral jsem si jednou v noci na stěnu toto: Dhostejná neúčast

na pravdě záhad zabíjí i nutné pochybnosti," citoval tradicionalista z paměti úryvek Holanova dopisu.

"Jakou to má souvislost s tímhle okolo?" otázal se málomluvný hostitel.

"Tuhle---." Tradicionalista vytáhl z hromádky ^údvěř ^í popsaný papír formátu A4, vložil jej do obálky z Gallimardova nakladatelství a otázal se:

"Můžu?"

"Ale jó, to bude cosi mého, moc starého."

"Opravdu můžu??" Bývaly chvíle, kdy se stárnoucí choval dokonce comme il faut.

Plymula léta, v Polsku Solidarność, dříve ve vězení, nyní za kulatým stolem s vězniteli, pak oficiálně uznávaná jako opozice, se připravovala k volbám, vídeňská televize snímala otevření masových hrobů u Minska z dob stalinské éry, akademička Zaslavská poskytla bulharskému odborářskému deníku rozhovor, v němž doznala, že se musí se socialismem začít znovu a hledat zákony moderního, ekonomického rozvoje, ve Spojených státech si zvolili nového prezidenta, Milan Kundera a Saša Kliment oslavili šedesátiny, na východní a na jižní Moravě zase pomrzly vinice, ozónové díry na severu i jihu se šířily, zatýkalo se všude, Japonci zjistili, že AIDS pochází z opáčí krve, Ota Filip přeložil Nezděné město, uložil v disketu Zdeněk a zažádal o vízum do Československa, to jest především na Moravu, Bohumil Hrabal v Americe bez piva byl pro jistotu jmenovaný zasloužilým umělcem spolu s ing. Sýsem, Martin Střelba v mnichovském semifinále smetl s tenisového kurtu wimbledonského vítěze a čtvrtého hráče žebříku ATP Edberga, Kambodža se začala zase jmenovat Kambodža, Karel Tachovský zemřel ve věku šedesáti tří let, do správně vyladěného vozu formule 1 se úřadující mistr světa Ayrton Senna dokázal i zamilovat, Maďaři odstraňovali zářarasy, minová pole, ostnatý drát s elektronikou z hranic s Rakouskem, hokejista jiných mistrů světa Mogilnyj se ze Stockholmu nevrátil, což trenér Tichonov jménem všech hráčů odsoudil, na Stránské skále u Brna prý kromě modřence chocholatého můžeme spatřit i slavíka, mírný tradicionalista stále stárnoucí oženil syna, MKČSR rozhodlo, že do všech sítí knihoven - tedy i školních - budou navraceny tituly, stažené roku 1972, které ovšem za těch sedmnáct let byly dílem sešrotované, dílem zničené vodou, plísní a potkany, v máji na moravskočeské Vysočině napadlo třicet centimetrů sněhu, Jaruzelski chce odpustit všechny politické zločiny od roku 1981, vzbudiv tím respekt u Adama Michnika, ale neví se, cŕce-li

národ odpustit jemu a jim, x bylo shledáno, že se Božena Němcová nejenže nenarodila roku 1820, jak se dívka dodnes učí, ale že se tak ani nejmenuje, protože její otec byl hrabě Clam Martinic a matkou princezna Kuronská, Zbrojovka ustavičně bojuje buď o první ligu nebo o záchranu nebo naopak, kníže Karel Jan opět s úspěchem navštívil svou vlast i vlast svých předků, až přišel den, kdy stále více stárnoucí a stále mírnější tradicionalista otevřel Gallimardovu obálku a ze zažloutlého papíru s tečkami po celých muších generacích přečetl

- BÁSEŇ -:

D e n z a d n e m

Náprstek úzkosti -
jako když z kohoutku kapou
krvavé krůpěje
a ty se ptáš
do čího srdce tam v podzemí
vrazili nečistou pípu

Paprsek samoty -
jako když luna hvězdy přezáří
a opuštěná pluje
ve vlastním stříbře
chladném jak smrt

Vzkřiknutí bezmoci —
jako když dravý pták
v dutině skály rozpozná
své poničené hnízdo

Dnes Zítřa Den za dnem
Náprstek naděje
Paprsek vlídnosti
Ozvuky věrného hlasu

Pokud tomu tradicionalista rozumí, jde o báseň výbornou, předčící naprostou většinu současně psané poezie. Tu by nazval nejraději jakýmsi novým imresionismem s nadrobením toho, s čím dávno přišel Halas, Holan nebo prvorepublikánský Nezval lepších let. Ta současná totiž zůstává u vágních popisů vnitřních stavů dávno známých, dávno napsaných lépe, které nikoho, kromě autorů, nemohou zajímat, nevchází

ani o krůček do toho, čemu metafyzik říká "das innerlichste Innen", naprosto cizí jež jí zápas o tvar, nejeví ani náznak možného tvůrčího růstu, jako by naši mi zeměmi nikdy neprošel F.X. Šalda, Václav Černý, Miloš Dvořák, takový Polan či Polák. "Nové věci nově vidět", kladl za války na srdce mladým redaktor katolického ~~NIKE~~ Jitra Leopold Vrla. I tu kocovinu z alkoholu dokázali znamenitěji ve verších ztvárnit ti staří, dávno mrtví. A silácká gesta, téměř prozaické popisování, uštrykované z ohmataných, potulných a už anonymních veršových frází, všechno lehce napsané mezi dvěma pivy, svědčí jenom o hluboké krizi poezie bez kritiky. Nejenomže dnešní mladý veršovec neručí a nemůže ručit za jediný svůj verš - protože není jeho - on si mnohdy plete text k folkové písničce, spjaté s hudebním vyjádřením, s poezií, tím nejvyšším garantem životní plnosti v opravdovosti a osudovosti.

Jinak je tomu u básně této, ta úzkost v ní se cítí přímo na kůži. Čtenář chápe, o jak svrchovaně vážné mezní situaci vnitřní, v níž jde o všechnu tu básník vypovídá.

Neboť autor básně básníkem je. Konečně se to projevuje i v jeho prózách. Vzpomeňme jen na některé scény ze Zločinu pozdvižení, na básnické komponování příběhu starého Cyrila Duši, na umírající ~~KIKALÁVALIX~~ Kaloňovou a připomeneme si znovu, že amúzičnost v próze je znakem nedostatku.

Zločin vyzrazení u Jana Trefulky je tedy odhalen a stárnoucí tradicionalista se k tomu doznává, Je pravděpodobné, že niterný, tvůrčí vztah Trefulkův k poezii, jakožto "krvi svobody" byl odhalen bez citací básní nebo i s dokumentací již dříve; ten stárnoucí je nucen se v tom případě omluvit dvakrát: těžil totiž uran. Za svůj zločin vyzrazení se omlouvá i šedesátiletému básníku, kritiku, spisovateli a publicistovi Janu Trefulkovi.

Brno 15.května 1989.

Zdeněk Rotrekl

137

O zjednocovaní nedeliteľného.

Spomedzi tém, ktoré sú " vo vzduchu", sledujem jednu /držiacu sa ostatne pri zemi/ s veľkou nedôverou. Je to novinová dišputa, ako sa oficiálne vyrovnáť s rozdelením literatúry na oficiálnu, neoficiálnu a exilovú. Napriek všetkému normalizačnému úsiliu tu totiž nezaniklo myslenie, neprestalo sa písať a tento fakt privodil neprehľadnú situáciu, keď jestvujú autori, ktorí oficiálne nejestvujú, keď oficiálne jestvujú autori, ktorí nejestvujú dielom, keď zomierajú spisovatelia, ktorí oficiálne nežili, no po smrti už smú, a do tohoto chaosu vstupujú ďalší, bez ohľadu na to, či budú, ak neboli. Nie len pre literárnych vedcov /tí by prví uvítali poriadok/ je to bolestivý problém. Autori, ktorí publikujú, by radi dokázali, že ich práca nie je horšia, ako samizdat /okrem toho, že publikujú by radi boli i čítaní/, čítaní autori oficiálne nepublikujúci by uvítali primerané náklady svojich kníh, autori exiloví by radi publikovali doma. A dospelý čitateľ by si rád sám vybral, čo si kúpi a prečíta.

A predsa sa mi vidí, že pri zrode oficiálnej túžby zjednotiť literatúru, ^tbojí umelo oživený záujem o myslenie, ako o šancu myslenia v nepremýšľavom prostredí. Všetci uvažujúci sa ľahko zhodnú na tom, že literatúra je len jedna a že je nedeliteľná. Problém je v tom, že sa na tom stále zhodnú len uvažujúci medzi sebou, že stále je tu okrem nich ktosi, komu sa to nedarí vysvetliť. Preto problém vznikol, preto i trvá, preto tie pokusy ho riešiť. A preto je stále aktuálne pripomínať, že istému typu myslenia sa tu doteraz darilo a darilo výborne: mysleniu lojálnemu. Na útrapách literatúry sa nepodielali iba tí, ktorým hlbšie myslieť nebolo zhora dané /u nich nedôvera k mysleniu neprekvapuje/, ale značnou mierou i tí, ktorí nepremýšľavým /a teda nepremýšľavosti/ svoj rozum prepožičali. A pretože lojálne myslieť bolo výhodné, bezpečné a pohodlné - boli sme svedkami dokonca súťaže, konkurencie v lojálnom myslení, teda akéhosi pluralizmu lojality.

Na literatúru si dvadsať a štyridsať rokov nikto nespomenul, a ak dnes sa tak deje, potom zrejme z iných príčin, než literárnych. Lojálne myslenie proste priviedlo spoločnosť tam, kam ju rovnako dobre mohla priviesť číra hlúposť. Lojálny rozum si odrazu pripadá zbytočný, no pretože nelojálny byť nevie, trápí sa hľadaním takej formy lojality, ktorá by bola menej nevýhodná, nebezpečná a nepohodlná.

Hlásí sa k socialistickej demokracii. Zvláštne, hovorím si, veď ničím iným, než socialistickou demokraciou tu lojálne myslenie štyridsať rokov nebolo!

Neviem, či starosť o zjednotenie literatúry je tým najlepším spôsobom, ako v literatúre spraviť poriadok. Skôr som za odideologizovanie skutočnosti, za osvojovanie si prirodzeného sveta, som za priznanie si, že na vine všetkému bola obyčajná nesloboda. Na tom, čo sa stalo literatúre totiž neviďím nič neprirodzené. Spisovateľ sa pod tlakom nepríjemných okolností, keď nemôže oficiálne vo svojej zemi publikovať, čo si naozaj myslí, rozhoduje pre jedno z nemnohých štandardných riešení: Alebo sa usiluje režimu zapáčiť, alebo s ním uzatvára kompromisy, alebo ho odmieta, a to buď tu, alebo emigráciou. A aby to nebolo úplne jednoduché, niektorým spisovateľom dá režim na výber len z posledných dvoch možností, a zas niektorým z neskôr narodených do neslobody, nezatažených teda hriechmi mladosti, režim nestojí za to, aby o prvých dvoch alternatívach vôbec uvažovali.

Morálny stav spisovateľskej obce možno hocikedy vyjadriť zlomkom, v ktorého čitateli je súčet nepriaznivých okolností /od okupácie supervelmocou až po nedostatok vzdelania/ a v menovateli charakter. Ak na doterajšie pokusy o pravdivejšiu reflexiu skutočnosti hľadím skepticky, tak preto, že v zlomku sa mení iba hodnota v čitateli. /Okupácia sa čoraz zriedkavejšie vydáva za bratskú pomoc a okruh pranierovaných neduhov sa postupne rozširuje./ Ale čoho zárukou môže byť pohyb, ktorý je stimulovaný slabnúcimi represiami a nie zásadným osobným rozhodnutím hovoriť to, čo si naozaj myslím? Vždy som s nádejou hľadel iba na také svitanie, keď nepriazeň v čitateli spomenutého zlomku bola úspešne delená mocnejúcim, seba si vedomým charakterom. Iba vtedy sa za rovnítkom rysuje pekný deň.

Život teda dokázal, že myslenie nemožno zakázať, že nezávislú, vnútorne slobodnú literatúru nemožno vyhubiť. A ja nad to pochybujem, či ju možno povoliť. Tí, ktorí sa čo najpohodlnejšie zariadili v neslobode, a sú kompetentní čosi administratívne zúradovať, zjavne nie sú k takému povolovaniu kompetentní mravne. A tí, čo sa čo najpohodlnejšie zariadili v slobode /teda v nepohodlí/ nemajú k dispozícii tlačiarne. Ale predovšetkým: Literatúra povolenie nepotrebuje. To, čo potrebuje spisovateľ, potrebuje ako občan - zákony, ktoré by bránili prirodzené právo človeka povedať, napísať a šíriť čokoľvek, čo si myslí.

Unavuje ma ten naivný chór, nevkusne sa domáhajúci na zomierajúcom režime splnenia jeho detských predsavzatí. Nezaujímá ma, ako dlho sa bude leninizmu hovoriť stalinizmus s odôvodnením, že pes, ktorý čoraz slabšie hryzie, si nebezpečne robí poznámky. Nenadchýna ma, že už hádam polovicu z toho, čo si myslím, by som dnes mohol napísať do Literárneho týždenníka a tri štvrtiny do povoleného spravodaja ochrancov prírody. Poburuje ma tá opatrne nejasná reč, hanbil by som sa ju používať. Kým tu nebude zvykom vyjadrovať sa na verejnosti kompletne a zrozumiteľne, nebude možné posúdiť, o čo komu ide.

Túžim po slobodných pomeroch. V nich sa o slobodnej literatúre nebude treba baviť. Iná než slobodná nebude môcť byť. A myslím si, že najprirodzenejšou cestou, ak nie jedinou, ako pre slobodné pomery niečo spraviť, je slobodne žiť. Kto túži po nezávislom myslení, nech nezávisle myslí. Kto chce slobodne osloviť druhých v nezávislom časopise, či vlastným nákladom vydanou knihou, nech slobodne osloví druhých v nezávislom časopise, či vlastným nákladom vydanou knihou. Najvýraznejšie diela sa u nás zrodili takto. Ich autori si dobre uvedomovali kde žijú, ale vyvodili z toho iné riešenie, než všeobecne rozšírení "realistický" pragmatizmus. Zbavili sa dvoch cenzorov /toho vonkajšieho a toho vhútorného/ jednou ranou: Rozhodnutím byť verný sebe samému, svojej skúsenosti a svedomiu.

Hanbou našej kultúry nie je rozdelená literatúra. To z napísaného, čo je literatúrou, je nerozdeliteľne kultúrnym dedičstvom národa a ľudstva, či sa to už oznámi v novinách, alebo nie. Skutočnou hanbou, a to nie len kultúry, je podoba našej ústavy a stav zákonov, zotrvačne prealžujúcich agóniu tragikomickej ideologickej fikcie. A je tu ešte čosi, za čo je na mieste sa hanbiť: Neschopnosť uvažujúcich uznať za najvyššiu prioritu myslenia pravdu, neschopnosť vymaniť sa z bludného kruhu alibizmu a zbabelosti. Neschopnosť solidarity s prenasledovanými.

Na okraj oficiálnych úvah o zjednocovaní literatúry mám za to, že jednota je to posledné, o čo treba usilovať. Rozdelenie literatúry nie je príčinou kultúrneho úpadku. Je jeho dôsledkom. Úpadku intelektuálneho, morálneho i mravného. Tým úpadkom sa treba zaoberať. Nie literatúrou.

XII. Nulový stav

Násilná normalizace počátku sedmdesátých let poskytla Bohumilu Hrabalovi, možná paradoxně, kýžený nulový stav. Často jsem přemýšlel o podstatě tohoto požadavku, tolikrát v jeho díle proklamovaného, o jeho souvislostech s bolavým ránem po bujaré noci. Ne, nejde o pokles docela až na dno, jak by se snad mohlo zdát, ale o úporné, zoufalé doškrábání se nahoru, a l e s p o ň k nule, z vesmíru záporných hodnot k počátku ... Takové globální nulování simulované kocovinou dopřála si právě naše společnost, když krátké jaro domrzlo. Kupodivu nepodařilo se jí z toho vytěžit ani zlomek hodnot Hrabalovi vlastních ...

Díla čtvrtého období jsou zhruba čtyř typů:

- retrospektivní návraty, pokusy zastavit čas (Postřižiny, Městečko, Král, Barbar ...).
- povídky, překonávající pábitelství filosofickým kontextem, vlastně eseje, přijmeme-li Kroutvorovu definici: esej = dobrodružství ducha na pomezí žánrů (Drůžička, Variace na thema jedné slečny a především Rukověť pábitelského učně; toto úsilí vrcholí pak Příliš hlučnou samotou a Adagiem lamentoso).
- texty, objevující čtvrtý proud literatury, neliterární díla zpravidla neliterárních autorů - dopisy, vzpomínky, stížnosti - Hrabalem vybrané, sestřižené a definitivně zformulované do zcela osobité výpovědi.
- povídky víceméně žánrové, do jisté míry poplatné opětovné šanci být publikován (Slavnosti sněženek v redakci ČS)

Dlouhý čas jedinou publikační možností byla edice Petlice, jejíž svazky se množily geometrickou řadou a nebývalou rychlostí - v tom je neoddiskutovatelná zásluha Ludvíka Vaculíka a jeho spolupracovníků, bez jejich práce by zůstal obraz literatury těch let krajně zúžený.

Přehled na další stráně ukazuje posloupnost vzniku jednotlivých textů, pokud budu dále citovat u názvu rok, jedná se o rok vzniku, rok vydání u samizdatů není vždy jednoznačný.

Přehled nejdůležitějších textů 4. období:

Postřižiny	1970	EP 015, 1974
Rukověť pábitelského učně	1970 (srpen)	dtto
Legenda, psaná na prahu posedlosti	1970	
Na prahu věčnosti	1971	dtto
Obsluhoval jsem anglického krále	1971 (léto)	EP 017, 1974
Drůžička	1972	viz Postřižiny
Variace na thema jedné slečny	1972 (květen)	dtto
Pavlačové anekdoty Nohýlovic rodiny	1972	in Pražská ironie, EP 328, 1986
Městečko, kde se zastavil čas	1973 (březen)	EP 016, 1974
Něžný barbar	1973 (podzim)	EP 018, 1974
Slavnosti sněženek	1975 (jaro)	ČS, 1978
Příliš hlučná samota (+ Adagio Lamentoso)	1976 (červenec)	

Poznámky:

1. V evidenci knih EP (ACTA, 3-4/1987) je jistě mylně vydání Anglického krále datováno 1971, datací 1974 jsem uvedl podle vlastního archívu.
2. V téže evidenci jsem nenalezl petliční vydání Příliš hlučné samoty, domnívám se však, že 1976 zde vyšla.
3. Drůžička má též dřívější variaci Peruť imbecility (Kersko, 1971)
4. Text Na prahu věčnosti se původně jmenoval Morytát, psaný na prahu věčnosti.
5. Variace na thema jedné slečny je jedna z řady přípravných studií, z nichž nakonec vzešlo Adagio lamentoso. Existuje též modifikace Variace na thema krásné cyklistky (červen 1972). Podobným zdrojem Adagia je i text Vlasy jako Pivárník, původně vřazený do Slavností sněženek, mně osobně dodnes neznámý.
6. Vydání Slavností sněženek v ČS je velmi okleštěné a stylísticky upravované (patrně redakcí). Původní strojopis je snad v trezoru nakladatelství, já jsem jej však přes letitou snahu nikdy neviděl.

XIII. Čas, který se nezastavil

Návrat do časů dětství je instinkt v zájmu přežití. POSTŘIŽINY (1970) evokují svět dávno odeznělý očima půvabné maminky. Pohlazení, které sobě i čtenáři dopřál autor ve chvílích nejsložitějších. Léta si toto téma Bohumil Hrabal chystal, hovořil o něm, nakonec mu poskytlo odrazový terén v období likvidace a určilo nový plodný směr. Kongeniální MĚSTEČKO, KDE SE ZASTAVIL ČAS (1973) je mnohem rasantnější, řekl bych "hrabalovštější", ale nebylo by to přesné. Leží mezi těmi dvěma knihami nejen dva těžké roky, ale také román OBSLUHOVAL JSEM ANGLICKÉHO KRÁLE (1971), jeden z Hrabalových vrcholů.

Podtitul Povídky, kterým Bohumil Hrabal svůj román označil, není omyl ani záměrná mystifikace. Podtitul vždy u Hrabala hraje významnou roli, tato otázka přímo volá po solidním zpracování! Tentokrát šlo domnívám se o to, že Král nebyl p s á n jako román, zrodil se s neobyčejnou koncentrací síl a soustředění, údajně za 18 dní - a je to možné!, za zběsilé palby slunečních paprsků na šikmé střeše libeňské garáže Na hrázi 24 - jako p o v í d á n í pěti kapitol ze života modelové postavy, jako p s a n í v rytmu řeči, jako každovečerní černá hodinka, rámovaná končím. slogany "Dávejte pozor co vám teďka řeknu" a "Stačí vám to? Tím dneska Souhrou všech okolností; konstelací osudů a náhod odeslal tak autor z té své šikmé plochy čtenářům ostrým prvním podáním pět povídek, pět povídaní, a byl to tak ostrý servis, že než text stačil dopadnout na přesně vymezený růžek, byl z něho román o pěti patrech a z autora šampion nekrytých dvorců.

Ohlas Anglického krále byl a je ohromný. Žádná Hrabalova kniha se tolik neopisovala, když režimní redaktoři nebyli k ničemu. Výkony amatérských opisovačů, třebaže zatížené chybami, jsou obdivuhodné. Vzpomínám na opisovací akci, kdy pět lidí opsalo román v 10 exemplářích za 14 dní a každý tento výtisk zrodil do měsíce další stovku exemplářů ... Písemné osvědčení zasloužilosti nemá ani zlomek hodnoty takovéto pocty. Každá sláva vždy zůstane ve stínu takovéto bezprostřední čtenářské aktivity ...

Také NĚŽNÝ BARBAR (1973) je pokus zastavit čas. Portrét Vladimíra Boudníka, již pět let neživého, ukazuje mimo jiné znovu hluboký vztah, který Hrabala pojí k létům padesátým. S Boudníkem se poznali v odpoledním autobuse z Kladna, oba byli brigádníci v hutích, ale vídali se již předtím časné zrána, když se myli na Staroměstském náměstí "u rybiček", ve vodní nádrži kolem Husova pomníku. Třebaže Něžný barbar, pedagogické texty (opět smysluplný podtitul!), obsahuje fakta viděná okem básníka, je zároveň i nenahraditelným dokumentem - doby i života Vladimíra Boudníka.

Čas ovšem nezastavíš. Ani logiku tvůrčího růstu. Všechny čtyři zde zmíněné texty jsou špičkové - a přece instinkt vede autora jinam.

XIV. Usmířená nebesa.

Vrcholová cesta začíná manifestem Rukověť pábitelského učně (1970). Esej je pro Hrabala tím nejvlastnějším útvarem, konečně našel jeho čas. Hrabal není filosof, ale celý život filosofii studuje, vnímá a i n t e r p r e t u j e , přičemž hrabalovská interpretace je vždy posunutím v zájmu ozvláštění. Rukověť (zejména v původní, nekleštěná verzi) je plná takových posunutých interpretací, vlastní text však zůstal průzračný a původní. Klade-li infantilní systém podmínku jistého prohlášení, je možnost publikovat takovýto výsostný text v masovém časopise vždy vítězstvím autora ... Přesto dodnes slyšet výčitky, zejména z prostorů mimo hru, z míst, kde se ovšem žádný z d e j š í zápas neodehraje ...

Drůžička, Variace na téma jedné slečny ... to jsou další prózy, nesené esejistickým duchem Rukověti. Je to přímá cesta na vrchol:

PŘÍLIŠ HLUČNÁ SAMOTA (1976) je samozřejmě také autobiografickým mytem, právě zde Hrabal bezesbýtku zúročil celý experiment svého života a oslovil čtenáře bez rozdílu národnosti a věřím že i bez rozdílu doby. Haňta Hlučné samoty je jistě jiný než Haňta Barona Prášila, obsahuje přinejmenším značný díl autoprojekce. I prostředí sběrný starého papíru, jakkoli stejné, je jiné. Celý text je ukostřen v trojúhelníku poezie, filozofie a autobiografie - vlastní poselství je pak zdrcující. Do Haňtova lisu nevstupuje utrmácený stárnoucí dělník, ani unavený, usmýkaný autor, ale jeden každý z nás. Dobrovolně, bez odporu, při plné síle i vědomí. I ten zelený startovací knoflík na presu tiskneme si s jistým nepochopitelným nadšením ...

Reakce na prohlášení v Tvorbě, pálení knih na Karlově mostě, odsudky disidentské i emigrantské, to vše se autora hluboce dotklo. Příliš hlučná samota je dobře cílenou odpovědí. Řekl bych, že Bohumil Hrabal jí dosáhl míst, o nichž sám netušil, že existují. A vedou-li nebesa nějaké účetnictví, byla usmířena.

XV. Žánrové obrázky z Kerska

Nově povolená cesta ke čtenáři opět trochu vychýlila směr Hrebaňovy tvorby. V relativně krátké době sepsal zjara 1975 řadu povídek inspirovaných figurkami z kerského polesí. Doplnil je filosofickými texty předchozích let a vznikl tím průřezový svazek povídkovou tvorbou první poloviny 70.let. Protože redaktoři ČS tento záměr (jak je u nich zvykem) nepochopili, zaznamenejme zde alespoň obsah sbírky podle kartotéčního lístku, rukopis je patrně zatrezorován:

Hostinec u Bernardýna

Měsíčná noc

Pan Metek

Zdivočelá kráva

Králíčci v křídle

Jumbo

Nejkrásnější oči

Mazánkův zázrak

Slavnost sněženek

Přátelé

Školení

Léli

Dětský den

Beatrice

Lucinka a Pavlína

Hostina

Variace na krásnou slečnu

Pan Iontek

Vlasy jako Pivarník

Rukověť pábitelského učně

Takto postavená sbírka byla tvůrčím činem, ubohost poměrů v ČS z ní vykleštila jen žánrové obrázky, které ještě ke všemu učesala. Tím začala nejnemutnější kapitola ve vydávání díla Bohumila Hrabala, doba nepokrytého pokřívání umělcovy výpovědi. Jedině **POSTŘÍŽINY** (ČS 1978) jsou autentické, Slavnosti byly derivovány, Městečko odmocněno, Hlučná samota a Něžný barbar vytknutý do závorky a

pokráčeny nesoudělným úmyslem - tato smutná matematika zůstala obrazem normalizace kultury. Čest nakladatelů zachraňují samizdaty (edice Petlice) a zájmové spolky (Obsluhoval jsem anglického krále, Jazz petit, 1982). Původní, nezkreslená 3.verze Příliš hlučné samoty je hotová v nakladatelství ODEON, ale ještě se nesmí prodávat (co kdyby, náhodou ...) Píšeme rok 1989. Tři roky přestrojení. Maškaráda. Větry od pólu ...

XVI. Přehled oficiálních vydání posledního období

POSTŘIŽINY (ČS, 1976)

SLAVNOSTI SNĚŽENEK (ČS, 1978)

KRASOSMUTNĚNÍ (ČS, 1979)

KAŽDÝ DEN ZÁZRAK (výbor, ČS, 1979)

HARLEKÝNOVY MILIÓNY (ČS, 1981)

KLUBY POEZIE (MF, 1981)

DOMACÍ ÚKOLY Z FILNOSTI (ČS, 1982)

MĚSTEČKO U VODY (soubor, ČS, 1982,1987)

HOVORY LIDÍ (výbor, ČS, 1984)

ŽIVOT BEZ SMOKINGU (ČS, 1986)

MŮJ SVĚT (ČS, 1988, výbor)

Význam těchto vydání, jakkoli neautentických, je velký: milióny čtenářů dostaly do rukou knihy, které i v této podobě překonaly souběžnou produkci, zahraniční vydavatelé přes monopol DILIE mohly tisknout (často v původních verzích !!) další Hrabalova díla a hlavně: autor určený k zapomenutí se zadřel do paměti. Úvaha Pavla Kohouta v románu Kde je zakopán pes, kladoucí do protikladu přístup Hrabalův a Klimentův, ^{je} je přesně postavená otázka, Kohout však absurdně říká: "Nevím, kdo má pravdu." - Oba přece! Oba se chovají a jednají tak, jak jediné mohou. Moralizování na tohle téma je zbytečné.

Poznamenejme ještě, že monopol ČS je krajně škodlivý a třebaže v současnosti mají zájem o nevydané Hrabaly snad všichni naše nakladatelství, hájí s.Pilař mocenskou nadvládu všemi prostředky, etiku neznáje.

XVII. Městečko u vody

POSTŘIŽINY (1976), KRASOSMUTNĚNÍ (1979) a HARLEKÝNOVY MILIÓNY (1981) tvoří v pojetí ČS trilogii MĚSTEČKO U VODY (1982, 2. vyd. 1987).

Je to logické i nelogické zároveň. Z hlediska tvůrčího spolu jednoznačně souvisejí Postřižiny a Městečko, kde se zastavil čas. Krasosmutnění vzniklo na podkladě Městečka - celé partie jsou vynechány, mnohé naopak připsány, vše upraveno a zažehleno, přešito i formálně - kniha se skládá z 23 povídek, opatřených názvy, strojopis je souvislý text s 11 číslovanými kapitolami. Charakter sbírky povídek potvrzuje pak výbor Každý den zázrak, kam mnohé části Krasosmutnění přešly jako samostatná čísla, samozřejmě bez edičního vysvětlení, profesionální hrdost v Čechách vymřela.

Harlekýnovy milióny mají zárodek v poslední kapitole Městečka, celá kniha je však nostalgicky posunuta (původní strojopis se jmenoval Nymfy v důchodu (psáno 1979), textové srovnání dosud nikdo neprovedl) a celým vyzněním je někde jinde. Logika souboru Městečko u vody je tedy především obsahová.

Nic proti tomu, pokud bude čtenář znát také původní Městečko, kde se zastavil čas, vždyť je z těch tří knih tou čtvrtou, nejlepší ...

XVIII. Završení mýtu

V letech 1982-85 pracoval Bohumil Hrabal na monumentální autobiografii, vyprávěné jakoby ústy jeho manželky. Čistopis měl v první verzi 701 stran a z pracovního názvu Život bez rukávů (který autor vzápětí použil pro jiný text) byl přejmenován na "Svatby v domě. Trilogie". Má proto dobrý smysl nazývat celou trilogii SVATBY V DOMĚ, třebaže v konečné podobě se tak jmenuje pouze první díl.

Mohutný fascikl první verze sestříhl pak autor do tří relativně samostatných, odlišně formalizovaných celků:

SVATBY V DOMĚ. Dívčí románek	(leden-únor 1984)
VITA NUOVA. Kartinky	(listopad 1984 - únor 1985)
PRO ILKY	(říjen - prosinec 1985)

Technologický odpad sestříhu pak ještě nějaký čas zpracovával s úmyslem vytvoření čtvrtého dílu trilogie, shledal to však zřejmě málo smysluplným - skutečně, pokud linie vyprávění nedostoupí až k současnosti, nemá tato snaha logické opodstatnění. Nepatrnou ukázkou je mozaika TO OO ZBYLO, která vyjde v září 1989 ve sborníku

4. proudu VYZVÁNÍ K HODOKVASŮM (Pražská imaginace, svazek 65)

Struktura trilogie Svatby v domě je pečlivě promyšlena: Od téměř konvenčního vyprávění zdánlivě v sentimentálním stylu dívčích románek, přes vynikající bezinterpunkční kartinky let padesátých, lepené na vzdechy a výdechy čtenáře jako kousky reálií, lepené Vladimírem Boudníkem na čtvrtky papíru, poselství, která proudí diagonálou přímo do centra čtenářovy imaginace, až k bloku postupu do slávy (autora i společnosti) a následného pádu; k bloku, v němž citelně zejí proluky v místech, kde paměť chce nebo musí selhávat ...

Konečnou verzi trilogie předal Bohumil Hrabal Janu Pilařovi patrně ještě koncem roku 1985. I byla mu vrácena se slovy "Bohoušku, to jsem si počel. Ale víš, u nás to nikdy nevyjde ...". Neuběhly ani tři roky a týž Jan Pilař v KMENI interpretuje tento svůj verdikt slovy: "Dvacet let se snažíme vydávat Hrabala, snad to konečně půjde." Roztomilá skleróza aneb verbální přestrojka.

Ale buďme rádi: Odmítnutí mělo vzápětí šťastnou odezvu, Bohumil Hrabal se vrací k samizdatu.

XIX. Ještě jednou tedy samizdaty

Shrňme si nejprve nejdůležitější díla posledního období v posloupnosti vzniku:

Krasosmutnění. 23 povídek, 238 stran. První verze červenec-srpen 1977

Klub poezie. Text a fotografie. 128 stran, Praha 1978

Nymfy v důchodu, 1979

Život bez rukávů, Praha 1982 (deníky Josefa Jíry)

Svatby v domě, trilogie, 701 stran, Praha 1982-1985

Autíčko, 71 str., 1983

Dandy v montérkách. Esej. červenec-srpen 1984, 59 stran

Naivní fuga. Křik, 1985

Klíčky na kapesníku. Rozhovor Dunajská Streda- Praha 1984-85

V období dokončování trilogie Svatby v domě došlo k šťastnému znovusetkání Bohumila Hrabala s Karlem Dostálem, redaktorem jeho první sbírky v ČS (Skřivánek na niti, 1959, nakonec nerealizováno). Karel Dostál je nejzasvěcenější a nejpečlivější redaktor Bohumila Hrabala, je to doslova ta opravdová "poslední ruka autora". Začínají spolu redigovat soubory dosud nepublikovaných textů příležitostného charakteru i mnohá z výše jmenovaných děl, vše časem vychází samizdatově.

V únoru 1986 získala Pražská imaginace, jedna z nepřehledné řady samizdatových iniciativ, významná právě jen tímto setkáním s Hrabalem, většinu nepublikovaných textů a začala je zveřejňovat. Téměř vzápětí však, po petličním vydání Proluk, začaly nepříjemné výsledky dvaasedmdesátiletého umělce dvacetiletými vyšetřovateli neúplné gramotnosti, které trvaly až do léta. Hrabal byl přinucen napsat samizdatovým edicím, že si nepřeje další vydávání, Ludvík Vaculík mu odpověděl překrásným dopisem, v němž vysvětlil, proč ho neuposlechne a pokračoval dál, Pražská imaginace neodpověděla a pokračovala též. Výsledky pokračovaly také - konec jim učinila až paní Hrabalová, která na sebe vzala autorská práva a veškerou zodpovědnost. Bohumil Hrabal se umístil do lékařské péče.

Přehled podstatných samizdatových vydání:

PROLUKY EP 327 (1986), PI 13 (1986)

SVATBY V DOMĚ PI 14 (1986), EP 343 (1987)

VITA NUOVA PI 6 (1986), EP 344 (1987)

SÉMANTICKÝ ZMATEK PI 5 (1986)

PRAŽSKÁ IRONIE EP 328 (1986)

ŽIVOTOPIS TROCHU JINAK EP 329 (1986), PI 8 (1986) - vydání nejsou identická!

BÁSNĚNÍ PI 16 (1987)

KLIČKY NA KAPESNIKU PI 11 (1987)

ATOMOVÁ MAŠINA PERKEO PI 29 (1987)

Od léta 1986 neměla výsledková epidemie recidivu; pokyny co dělat, jak dělat a s kým ovšem stíhají Bohumila Hrabala stále. Je až k nevíře, jak často byl a je brán v potaz, jak každá akce s ním spojená dostává uměle politický obsah. Není proto divu, že po dokončení trilogie Svatby v domě nic podstatného nevytvořil - teprve Kouzelná flétna by snad mohla být signálem nástupu nové inspirace ...

XX. Čtvrtý proud literatury

Metodu koláže použil Bohumil Hrabal již v Mrtvomatu (1949), stříh používá stále, prolíná různé nesouvisející texty vlastní i cizí. V Morytátech a legendách pak poprvé použije svůj sestřih cizího, neliterárního textu a vytvoří z něj literární dílo (Morytát o královně noci).

Od sedmdesátých let používá cizích textů k vlastní výpovědi stále častěji, připomínám: Životopis trochu jinak - k nepoznání sestřihanou Kladivovu biografii o Hrabalovi, Život není pohádka, Naivní fuga, Život bez rukávů - sestřih autentických deníků Josefa Jíry z protialkoholní léčebny, zařadil bych sem i Pavlačové anekdoty Nohýlovic rodiny ...

Tato literatura stříhaná z neliteratury autora fascinuje:

"Je to ještě literatura?", ptá se v dovětku k Naivní fuze.

Výsledky dokazují, že je.

V této souvislosti se prolínají Hrabalovy snahy se snahami dokladovat tzv. čtvrtý proud literatury (tedy literaturu ani oficiální, ani disidentskou, ani emigrantskou). Bohumil Hrabal se bezděky stává sponzorem vydávání textů, které s ním souvisejí jen okrajově - a je to největší sponzor, jakého jsem kdy poznal.

I tuhle stránku věci berme v potaz, když se závěrem máme vyjádřit znovu k otázce odvahy. Bohumil Hrabal je bázlivý člověk, velmi snadno podlehne i mírnému tlaku. Každý jeho ústupek je ale jen klíčkou, jen úhybným manévrem. Jako umělec je a zůstává hrdinou pravdy. Jeho dílo je balvan, který nelze obejít, jak bylo již řečeno u jiném autorovi, a já si neodpustím zakončit tuto rozporuplnou studii rozporuplné osobnosti otázkou:

Je vůbec možné charakterizovat jednoznačně osobnost, která dokáže (ač právnický vzdělána) porušit podepsanou dohodu se solidním nakladatelstvím ve prospěch nakladatelství nereseriovního a téměř vzápětí sdělit ministroví, který mu nevolky stvrzuje umělectví alespoň zasloužilé: "Vy komunisté jste rozvázali cípy toho prostěradla, co je na něm napsáno, že pravda zvítězí, a rozprostřeli jste je tak, že se na něj vejdu i já, matrikový katolík ..."?

Rychlost, s jakou vydávají dnešní prozaici převážně střední generace své opusy, není jen výsledkem jejich pracovitosti či přetlaku tvůrčích sil. Svědčí o neodpovědnosti k vlastnímu talentu, o tom, že v kulturním prostředí přestal už dávno fungovat "signalizační systém", který spisovatele varoval před poklesem umělecké prestiže v případě, že by vydali knihu evidentně neodpovídající jejich literární pověsti. Jakmile dojde z nějakých důvodů k útlumu veřejné kontroly hodnot, může i významný autor podlehnout svodu laciného čtenářského úspěchu. Tak vydával I. Olbracht za války napsané převyprávění Prescottových Dějin Mexika za svůj román /Dobývateľ/ a J. Glazarová v 50. letech měrně upravené ruské texty Jaro Číny za svou prózu. Dnešní autoři brzy vycítili, že v tzv. znormalizované společnosti jim nehrozí žádná odplata za zpronevěru vlastnímu talentu a odevzdávají nakladatelství všechno, co jim vyjde zpod pera, jen když to vynese tučný honorář. J. Kostrhun neváhá dát své jméno pod nastavovanou kaši Co by to bylo, kdyby to byla láska, J. Frais /i jiní/ chrlí příběhy jak na běžícím pásu a každý další je horší předešlého, J. Němec po mnohaletém odmlčení zašle do nakladatelské soutěže zjevně odbytou prózu a ještě je za ni odměněn atd. atd..

Sláva stoupla do hlavy zřejmě i Zd. Zapletalovi /1951/, který si několika romány získal sympatie čtenářů schopností poutavě fabulovat a vyslovit osudem postav základní pocity současných lidí nucených žít ve lži a toužících zaslechnout alespoň náznak osvobodivého slova, které tu lež pojmenuje. Po loňském Snu na konci rána, který byl prohlašován za autorův oddech před mohutně rozvrženými Půlnočními běžci, vyšel rovněž s vrocením 1988 román Křehké zboží /Čs. spisovatel, ed. Žatva, 261 str./. Ani dva kritici Kmene nemohli nad ním utajit své zklamání, a to k němu byli velmi shovívaví. Je to ovšem opět próza čtivá, má dramatický spád a hltavce příběhů jistě potěší. Ale to je na Zapletala trochu málo, po Půlnočních běžcích by si neměl dávat latku pro své výkony tak nízko. Tohle už v české próze umí kdekdo, např. i taková Zd. Frýbová.

Autoři, kteří si vypracují výrazný vypravěčský styl, osobitou metodu zpracování životního materiálu, se mohou snadno stát jejími zajatci. Zakusil to Vl. Páral a vycítuje to už zřejmě i Za-

pletal. Jeho "sociologizující" výběr postav, kdy hrdinové jsou jakými zástupkami určité společenské vrstvy, a proto mohou být označováni souhrnnými jmény povolání /Doktor, Zubař, Pilot apod./, ho nutí upírat pohled na stále stejné životní jevy, ba dokonce opakovat určité lidské typy. V tomto románě je např. Maratonec /Martin/ odlikou Šampióna z Půlnočních běžců, oba spojuje ambiciózní sportovní sen vyniknout, mají k tomu ve svém sportu jisté předpoklady, ale postupně musí ze svých plánů slevovat, až to vzdají úplně. Vzdávají ~~teh~~ ovšem víc než jenom sen o sportovní slávě.

Tato vypravěčsky vděčná metoda v sobě obsahuje nezbytnou redukci a zjednodušení, tak jako ostatně redukuje a zjednodušuje i moderní malířství a sachařství krajinu nebo tělo do znaku. Zároveň ale je divák obohacován objevně zkoncentrovaným lidským významem výtvarného sdělení. To je i podstatou tzv. modelové epiky, ať už v mýtu, parabole, lyrické evokaci /např. hrabalovského typu/ apod.. Náš autor se tomuto prozatérskému prostředku přibližoval snahou neraportovat "realisticky" o životě v jeho úhrnu, nýbrž vystihnout jeho podstatné rysy, především mravní atmosféru dneška. Zaostřoval tedy pohled **převážně** na lidi, jejichž traumata byla odrazem traumatu celospolečenského, jejichž požitkový životní styl, ubohoučké pojetí štěstí a ideálu seberealizace vydávaly svědectví o pokleslosti národního celku, o jeho duchovní vyprahlosti.

Jakmile se však takové modelově zkoncentrované sdělení sčvrkne na snímání životního povrchu každodennosti, jakmile se ani nepokusí o vnoření do hlubších vrstev lidského bytí, vytrácí se jeho smysl, stává se pouze atraktivní přízdobou, vnějškovostí, za níž je banální myšlenková náplň. Zapletal se v tomto příběhu spokojil právě jen narativním efektničením bez myšlenkově náročnějšího poselství. Vypravěč opět zasazuje střídavě jednotlivé drobné epizody, současné i uplynulé, jednu za druhou jako střípky do fabulační osnovy, takže vzniká jakási mozaika, jež vydá svůj smysl až po poslední větě. Zároveň se zřejmě chtěl od svého "sociologizujícího" modelování poněkud osvobodit, proto dává souhrnná jména pouze dvěma protagonistům: Lenka je označována jako Princezna a Martin jako Maratonec. Další dvě exponované postavy už se jmenují pouze Libor a Táňa, ostatní figury jsou vyslovení statisté, kteří postrádají určitější rysy. Je přitom příznačné, že zatímco Lenka a Martin získávají své osobnostní znaky především a vlastně výhradně důkladnou a až přebujelou kresbou minulosti /přebujelá jsou

hlavně líčení běžeckých závodů/, Libor a Táňa pro nás žijí jenom v odehrávajícím se současném příběhu, nepotřebují minulost, protože pouze "přihrávají" základní syžetové linie.

A tu tvoří vztah mezi Lenkou a Martinem, resp. Princeznou a Maratóncem. Poznali se za studií na gymnáziu v Mlíně /děj se ovšem odvíjí opět v dobře známých místech Zapletalových próz, tj. v okolí Zlína/, pak je živoš rozloučil. Zastihujeme je na počátku příběhu, kdy se náhodou potkají na nádraží v Praze. Je to podivné setkání, Martina velmi rozruší, Lenka totiž zřejmě prožívá nějakou zlou chvíli, chová se jako opilá. Ale je to tím, že polyká jeden prášek za druhým. Proč ale, co se stalo? To bývalému milenci neprozradí. Ani čtenář se to nedozví, jenom tuší, že příčina nebude patrně jenom v rozchodu s mužem. Klasicky vševědoucí vypravěč až v polovině knihy dá hrdince pronést v dialogu větu: "Nedávno se mi zabila dcera." A takřka na konci je to konkretizováno: děvčátko spadlo z okna, když si hrálo s oblíbenou panenkou.

Zapletal rád napíná čtenáře nápovědami /"Tehdy princezna netuší-
la a nemohla tušit, že tato žena ještě jednou zasáhne do jejího života", str. 149 aj./, cosi záměrně zamlčí, a tím upoutává pozornost, s oblibou taky pracuje s motivem tajemství. Postavy jeho žen jsou pro muže poutavé především jakousi záhadností. Také Lenka se od prvních chvil po příchodu na gymnázium liší od ostatních dívek, uniká zamilovanému Maratónci, žije nějaký divný život. I po novém sblížení po letech "byla znovu pro Martina hádankou". Čtenáři však vypravěč tu tajuplnost zprůhlední: Lenka je z rovrácené rodiny kvartálního, jako dítě utíkala z domova, je krutě bita i v dívčím věku a v pubertě se dostane i se sestrou do party tvrdých hochů, která krade. Gymnázium nedokončí, ale později se šťastně provdá za inženýra Libora, který se rychle stane populárním spisovatelem.

Ve chvíli, kdy začínáme příběh sledovat, žije však už sama, jen s devítiletým synem, a všechno jako by svědčilo o tom, že stará láska mezi Martinem a Lenkou nezrezavěla. Jenže Martin neví, zda si lásku k ní jen nenamlouvá, je zahleděný sám do sebe, nerad se zabývá nějakými problémy, a ještě k tomu potká devatenáctiletou sprintérku Táňu z bohaté rodiny. Váhaje mezi těmito dvěma ženami, z nichž ani jedna mu nic neulehčuje /i Táňa se chová podivně, jen ho vydražďuje milostnou hrou a pak ho opouští/, tápe, nevyzná se sám v sobě. Zralá Lenka neslibuje ve svém prožívaném neštěstí žád-

né velké radovánky, ta mladinká - jak se ukáže - ho vodí za nos a má se provdat za jiného: "Nebyl si jistý vůbec ničím." Že by přišla "ta třetí" - smrt, jako u Jar. Havlíčka? Kdepak, náš hrdina není z těch, kdo se milostným trápením do krve zraňují a kromě toho "z marxistické filozofie věděl, že duše neexistuje," s mírnou ironií komentuje jeho stav vypravěč. A tak jako Martin přežil už jeden rozvod, překoná s lehkým srdcem i tohle citové dilema: zřekne se Lenky a mladinká sprintérka. se přece jen stane jeho.

A pak je ta čtvrtý do hry, inženýr Libor, Lenčin muž, figura trapná a spíchnutá horkou jehlou. Zapletal jí rozmnožil řadu spisovatelských mátoch ploužících se současnou českou prózou, ale nic víc. Vypravěč jen sděluje, jak Libor úspěšně "jede", píše scénář podle své předlohy, získá tvůrčí stipendium, čtenáři i kritika se jednomyslně shodují v soudech nad jeho knihami, takže během týdne jsou rozprodány atd.. Na rozdíl od předešlých knih nejsou v Křehkém zboží postavy, které by svým vyprázdněným způsobem života naznačovaly, že poslední příčinou jejich zoufalství a bezradnosti je hluboký a letitý společenský marasmus, zklamání z bezperspektivnosti totalitního zřízení. Libor je jediný, jenž tento signál, byť chabý, k čtenáři vysílá. Vypadá to takhle:

"Na rozdíl od prvotiny se v novém rukopise začal zabývat problémy obecnými... Dekadentní maloměštáci tápali svými životy propletenými řetězci korupce, úplatků, sexu, alkoholu a zboží. Libor byl spravedlivě rozhořčený... Chtěl to napálit. Všechno... Z jeho knížky se stalo podpultové zboží, a díky tomu se taky dostala do rukou lidem, které v té knize kritizoval. Bylo to absurdní. Jeho osobní život se začínal podobat životu těch, o kterých psal..." /str.192 a 238/.

Slavný autor se ovšem musí stýkat se svými novými kolegy, pořádat s nimi mejdany. Mikroprostředí současné kulturní smetánky je popsáno ve stylu, který je sice obrazem děsivého mravního nihilismu, ale objeveného v něm není nic, má to daleko do kritiky psané s bolestným vědomím, že je tu ohrožena sama podstata kulturní tvorivosti národa.

"Mluvílo se o tom, kdo se čím provinil, kolik kdo vydělal, kdo s kým spí, za kým kdo stojí. Mluvílo se o tom, že nejlepší kšefty jsou malé role v televizi, kdo co koupil, kdo co má, kdo co o kom řekl a co udělal ten druhý, když se to dověděl... Přítomní pomlouvali nepřítomné. A všichni čekali jak supi, až ten, co balancuje na ostří úspěchu, sklouzne, až ho někdo udá, až mu zakáží hrát nebo zpívat nebo psát. Pohánění vlastními nenaplněnými ambicemi dupali po tom, co se vymklo z řádu průměrnosti. Vydělávej, ale ne víc než my. Dělej si umění, ale odtud potud. Staň se příštípkařem, staň se údržbářem kultury. Buď jako my. A nadávej. Na všechny a na všechno" /str.238-239/.

Lacinost a povrchnost číší z každé řádky. Ne že bych pochyboval o tom, že toto reálněsocialistické snobství existuje. Ale vypravěč si dal vědomě klapky na oči, aby nemusel povědět to hlavní, totiž že v téhle bezectné partě žádná skutečná literatura nemůže vznikat, protože se tu nežije potřebou hledat pravdu a spravedlnost pro člověka, že se tady jen provozuje výnosná hra na umění, které spočívá v obratnosti příjemně lhát a zamlčovat. A navíc, že tato bezkonkurenční sekta je výsledkem mocenské výsady, že jen v této zlaté kleci s dobrovolně přijatou nesvobodou a vyžadovanou etickou lhostejností se může tak dařit "řádu průměrnosti" a "údržbářům kultury".

Libor ovšem dopadne špatně. Když se chce ke své princezně vrátit, je odmítnut, Lenka už ho nepotřebuje. Motivace jejího rozhodnutí je opět zahalena mlhou tajemství. Autor ho tak hojně využívá zejména proto, že její postavou se chtěl pokusit ve své tvorbě o cosi nového: přejít od "sociologizujícího" modelování postavy k individualizovanějšímu pojetí. Její žal je způsoben čistě osobní tragédií, naprosto žádnými pohnutkami společenskými, proto by si taky vyžadovala psychologicky prokreslené jednání. To se ale se Zapletalovou vypravěčskou metodou nerýmuje, ta něco takového vylučuje. Jak si v takovém případě poradit? Autor dlouho recept nehledal: tají důvody záhadného Lenčina zoufalství tak dlouho, jak jen to jde, a obdaří její chování tajemstvím a záhadností. Kdyby sdělil hned od počátku, co je příčinou jejího smutku a rozvrácenosti, musel by čtenáři věrojatně odkrývat její duševní stavy, otvírat pohled do jejího pekla. Ale protože tohle umění autor neovládá, šálí nás osvědčeným trikem. To je jenom další z laciných prostředků, k nimž se v tomto vyprávění uchýlil.

Zd. Zapletal vzbudil velké naděje, a to je pro umělce vždycky jakási lest, musí ty naděje stále lepšími výkony splňovat. Charakteristika úspěšného spisovatele, kterou jsem ocitoval, se dá do značné míry vztáhnout i na něj. Vypracoval si styl, který perfektně ovládá, ale sám dobře cítí, že se obehává, že přešlapuje na místě a že používat dál vyzkoušené šablony ho umělecky zahubí. Aby se tomu vyhnul, musí sám sobě ukládat cíle, které budou vyžadovat vypětí všech tvůrčích sil, jimiž disponuje. Znamená to rezignovat na laciný úspěch. Dnes je Křehké zboží "podpultové zboží". Ale ve chvíli, kdy zlatá klec jedněch bude rozbita a gheto druhých zrušeno, odkázal by se malou uměleckou náročností do onoho "řádu průměrnosti", kam by patrně nechtěl patřit.

Vše není na jedničku, /Klán, měsíčník Svazu invalidů, Panorama, Praha 1989, č. 4/89, šéfredaktor Bárka Helmichová, strana 2, cena 1,- Kčs/

Časopis vychází v kontinuitě zřejmě od r. 1949: v socialistické Československu musí mít i invalidé Klán! Ve Svobodném slově v pátek 28. 4. 1989 čteme, že "už delší dobu se v Brně hovořilo o kontejneru" - "který téměř měsíc stál na kontejnerovém překladišti v Brně pod ostrahou Belesniční strážě". Ano, od listopadu 1988 "se vagon pohybuje na území ČSSR". Citují dále: "Na brnělavském nádraží se poškodil a začala z něj vytékat neznámá žlutá kapalina. Vagon byl otevřen a zjistilo se, že jsou v něm sady s křídou a texturami. Teprve v březnu byly odebrány první vzorky k analýze. V dubnu analýzy potvrdily, že jeden se vzorků obsahuje vysoce nebezpečné chlorované uhlovodíky. Až poté bylo analyzováno potřebné množství vzorků a potvrdilo se, že v nákladu jsou další prouhy jedovaté látky./.../ Dnes se v Brně schází havarijní komise, která celou záležitost bude projednávat a která by měla vyvodit důsledky z řešení tohoto případu."

Ano, vše není na jedničku. Existují případy: mám doma plně invalidního manžela. Řadu let pracoval v chemičce /Lachema Brno/ na rizikovém pracovišti. V třetím roce jeho nemoci bylo zjištěno, že jaterní chorobu navinila "profesionální nemoc", atd. Léčen je na klinice chorob z povolání; také však jezdím na trati Brno-Lachema a i jinde po "území ČSSR", zatím se zárvají děti. Ano, stává se, že zárvé děti na pražích klopýtanou a rosbijí si třeba koleno: taková situace vyvstává na tratích ČSD v ČSSR u početného obyvatelstva dnešně. Zárvé slověk, který se při otlučení kolena dostane na povrchu Belesniční tratě zároveň do styku "s prouhy jedovatou látkou", může se stát invalidou se dne na den. A orgány /havarijní komise/ se o podobný nebezpečný problém zajímají až po půl roce, až se vrátí právník "už delší dobu" - o nebezpečí - "hovořilo. Ještě říjeme v době proklamované "otevřenosti"? Neprojevuje se nadvláda byrokracie přesně v tom, že se jeď se má veřejnost heslovitě dovědět právě jen v den zasedání komise?

V měsíčníku Klán pod názvem Klánku - Vše není na jedničku - v závěru čteme o nutnosti jiné komise. Citují: "Výsledky průzkumu jsou alarmující. Správa bude vyhledána podkladem pro jednání orgánů št., atd." Z článku vysvítá, opět heslovitě, že není "voničkáři" v ČSR proběhl samostatný výzkum, jehož výsledky jsou alarmující. Právo je však o tom pod titulem, který napovídá, že vše zde není sice na výbornou, stavu velmi dobrého /dle stupně kvalifikace/ se

však naštěstí ještě nedosahuje. Vozíčkáři, radujte se: Vše není na jedničku, ale komise SI a Elán se o vás postarají. Ze je vaše situace alarmující? Od toho má moc v ČSSR tisíce redaktorů a desítky šéfredaktorů, kteří už vědí, jaké titulky v tisku alarmující situaci překryjí.

Tak se oklikou dostávám k literatuře: měsíčník Elán má v tiráži kouzelnou větičku. Cituji: "Kpříspěvkům zasílaným redakci připojte vždy své rodné číslo". Pak následuje ta obligátní: "Nevyžádané příspěvky se nevracejí". Ano, tak tomu je: přitom ~~je~~ je i v tomto čísle Elánu zveřejněna celostránková povídka, ilustrovaná. Jmenuje se Sevřená náruč a ~~už~~ dlouho bych musela přemýšlet, kdy a kde jsem podobnou - na-prosto špatnou povídku - četla. Proč musí i v Elánu číst lidé tak špatný prozaický text? Nejsou snad invalidé plnoprávními čtenáři, že musejí z české prózy číst cosi, co je ~~na~~ na úrovni grafomanie? Známe řadu českých spisovatelů, kteří by zdarma /a je jich jistě víc než prstů na ruce/ povídku do Elánu zaslali k otištění. Nikdo je však o to nepožádá z redakce a nevyžádané rukopisy, byť by i byly vybaveny rodným číslem těchto autorů, Elán nevrátí. Problémem zřejmým je, že tyto autoři jsou z hlediska socialistické moci i na jaře 1989 - problematictí. Proto i invalidé musí číst prózy veskrze invalidní a redakce jejich měsíčníku jim dává zřetelnou přednost...

Nemíním situaci dramatizovat: u invalidů bych se ale přimlouvala, aby jim redakce zprostředkovala hodnotnější četbu a ne~~de~~trifikovala stav, kdy jsou druhořadými občany i co se kvality povídek v jejich měsíčníku týče. Když už vše není na jedničku, proč přímo propadat do neumění tam, kde to není politicky nutné? Nebo snad politicky by invalidům ublížil stav, kdy by četli povíčky objednané redakcí u spisovatelů dosud nepublikujících, ale přesto známých /i redakcím/? Anebo je už v ČSSR takový profesní stav mezi redaktory nejružnějších periodik, že znají jen ta jména, která jsou povolena? Ale to potom je veřejně invalidní ta tisícíhlavá rektorská profesní oblast v ČSSR a z takto uzavřeného kontejneru vykapávat může účinný, protispolečenský jev. Kterým je nesmyslně šibováno, pod ostrahou, našim prostředím...

Jindřich Zogata: Veřejná zeleň. /Blok, Brno 1988, vydání I., ilustrováno, odp. red. Z. Zábranská, s. 176, náklad 2 000, cena 20,- Kčs/

Ve slovníku, vydaném pěti Zdeny Škvorecké v Kanadě, je Jindřich Zogata uveden jako spisovatel, zaměstnaný občanskými pěti o "veřejnou zeleň". /Ani jeden slovník v ČSSR jméno J. Zogaty neviduje, a zvláště ne jako spisovatele./ Je tedy v názvu této knihy naznačen vzor vůči takové společnosti, která ve vědomí udržuje znalost povylání občana občana k veřejné zeleni, ne však k práci spisovatelské.

Jindřich Zogata /nar. 1941/ ukázkami svých povídek přispěl do sborníku Stříbrné rybky /Brno 1985/. Nyní, ve své první samostatné knize se i výběrem ilustrátora /Petra Škácela, bratra básníka Jana Škácela/ kládí do okruhu příspěvatelů zakázaného Hosta do domu, kde v 60. letech literárně začínal. Či je to ostuda, že první kniha tohoto vysrálého začleňuje vychází až málem k jeho 50. narozeninám?

Oscu této knihy je novela Střední alunce /od s. 60 po s.168/. Před ní existuje existuje pod názvem Kořený vzhůru 9 povídek. /Kořený vzhůru a přidání povídek se sborníku Stříbrné rybky mohly vyjít už v r. 1985 jako samostatná kniha. Název je opět výtkou veřejnému mínění: jako mnozí jiní byl Zogata v 70. letech nevinně ualčen. Stará moravská pověst zaznamenala, že nevinně odsouzený v zoufalství proti rozsudku vytrhl kůstek stromu, zasadil ho kořený vzhůru a strom se ujal! /

Ve Střední alunci je Zogata nejlabilejší tam, kde v dialogu uplatňuje své znalosti zemědělského inženýra. Jestliže od s. 144 po s.153 se dovidíme od Cyrila /pro uši zamílované Hedviky/, že ovčí krev se hodí na léky, merinky jsou se Španělaka, valašky mají duté chlupy, pak dialog zákonitě končí takovýmto trapně hloupým přemýšlením:

"Nebylo by s merinek lepší rouno?" - "Kamluv sprostě!" "Co jsem řekl?" "To je po slovensky hovno, ne?" "Rouno je vlna," smál se Cyril. "Víš, že Ryčera, Gruň, Magura jsou pojmenovány až po příchodu ovcí do Beskyd? Jsou to původně kuculské názvy. Koliba dokonce vznikla s tureckého slova." Atd. /s. 152-153/

Jakmile si spisovatel začíná vypořádávat v dialogu poučnými encyklopedickými pojmy, natakují sbytečně text pro nakladatelství a vlastní výkonnost: ocitá se v oblasti socialistického realismu. To není jen otázka konce novely, že Cyril za krátké dovolené učiní s Hedvikou rozhodnutí zůstat pracovně na horách /tam, kde se svítí ještě petrolejkou/. Socialistický realizmus totiž problémy vysouvá a zpracovává s kouzelné efektní optimizací: jeho hrdinové přesvědčují štenáře, že oni napnou síly a problémy značnou měrou utnou típec.

Konkrétně: Cyrilův otec postavil dům na vzdálené polaně. Lesy kolem hynou. Když donykaline Zogátova novela na optimistické rozhodnutí, sjišťujeme: Cyril jako odborný zaměstnanec zemědělského závozu s rovněž katastrofou bude nucen používat k výkonu své profese dopravní prostředek. Na bicyklu se po kotářech jezdit nedá, bude tedy jako ti druzí nucen používat aspoň motocykl. Je nepředstavitelné, aby tento lesy ničící stroj /hlukem, pneumatikami a splodinami/ nechával stát hluboko pod bydlíštěm: bude dojíždět až do chalupy. Hedvika, kterou spisovatel charakterizoval, že je pro ni neznámý pojem i ručno, odmitne záhy práť v neckách. Dáje k vykášení části lesa, aby Cyril dostal k otcovskému domu el. proud. Pak přijdou děti a Cyril s Hedvikou si pořídí automatickou pračku a práť budou v saponátech: ty potečen na polanu, protože kanalizaci k domu nebude možné zavést. Traktorem si nechtají dovážet uhlí k chalupě: popelem budou na polaně nahypávat "Mikropy", atd. Před ná štěněm věřit Zogátovi, že rozhodnutím Cyrila budou lesy v Beskydech jeho přítomností podpořeny? Zogata v záležitostech socialistického realismu ve své novele přivádí štěně pouze v době minulé - cnyl. Ale kvůli tomu nemusel skoro 20 let literárně mlčet: to mohl takovou prózu klidně tisknout i v roce 1975. Ovšem, takto nevinného autora kulturní instituce tisknout nechtěly: teprve, až v publikaci vydané k 40. výročí osvobození budou armádou předložil své verše. vzaly ho v r. 1985 na milost. Odměňuje se jim např. povídkou typu Nálety, kde promlouvají naše tváře a jež končí na s. 48 tímto literárním výlevem:

"Ani aklenuté sovi oči nad přičnými regály knih v kůži uložného vězení až tak dalece nedohlédnou," zavěšovala křídly poštolka, "a nedotuší, co by přikryla voda a vítr vzal, kdybychom sřstavili město náletům."

V době odvedených krátkých povídkách navazuje Zogata na Těsnehlídkovy brněnské prósy a romány. Přesný místopis Brna, věrně odposlechnuté dialogy /Cikánka a pes, Cestář a zahrádník, hospoda u Gročáka/, to jsou obrázky v Těsnehlídkově duchu: modernost se v nich hledá těžce.

Je možné, že zodpovědnost za výběr se Zogátových rukopisů pro tuto dost nešťastnou prvotinu nese nakladatelství. Ale v této redakci vyšel Zogátovi ve Stříbrných rybkách soubor, který mnohé sliboval. Připadá mi, že J. Zogata /i tím, že se více považuje za básníka/, nemá pracovní stál poset dobrými prózami a ohyby prvotiny nezavinil odpovědný redaktor. Svou knihu, skutečně vysrálou, Zogata snad ještě stále napsat. Ale dvacet let šitých jako literární záseň se těžko překonává: kolik jen smarných talentů má socialismus v Československu na svědomí!

Petr Ritter, Židna šťastný: Advokát ex officio. /Edice Omega, Mladá Fronta, Praha 1986, vydání I., s. 184, náklad 10 000, cena 12,- Kčs/

Právníká témata se současných síní Československé republiky vnesl do české literatury nacisty usouzený Jaroslav Maria. Byl to ovšem spisovatel širší škály výtvaru, i kdysi občanským povoláním advokát. Inerční literární autoři však potřebují i pro edici prvních knížek mít svůj debut vybavený doslovem. A v něm se na s.177 od Michala Hajbrta dozvídáme, že "napsali román" - a dokonce:

"Jejich prvotina je románem zkušeností. A je zajímavé pozorovat, jak se zkušenosti životní staví do zákrytu se zkušenostmi literárními. V doslovu jako jiné chvály ještě štene: "Autoři se pustili do vážného společenského tématu a pečovali se mu pod kříži".

Na s. 117 jako by něco sesvitlo z prós dávného Jaroslava Maria. Je vzpomínáno na "pohádkového" období "románích románů" a ukončeno je Mariovskou větou: "... špatný trestní soudce má ty nejlepší předpoklady skončit život sebevraždou".

Ale ten autorský jazyk a to toperné zacházení s češtinou. Uká-
na např. se s. 115: "Ochodil si čupřinu z plevoucíh očí, labuřnic-
ky potáhoval s mrazky a s hrzou vášně naslouchal rozvídným Za-
vidovým výkladům. Estence jim šovidlně sáhal tipac". Nebo popis
advokátského života právníckým ptydepas /s. 62/: "Propadlo v jeho
panství postevřené ráno Colomben se rozletělo dokčfán a opisy zna-
leckých posudků definitivně pobltilo". - To je nezrozumitelná blá-
bota vyvolává mnohdy dojem, že bylo nutné stránky a dáj k sobě sklí-
dit pojmy odkoukanými ze stylu špatných českých detektivek, štených
přes porouchaný kopírovací systém.

A ta obhajoba Československé VB, kde je to jen možné /samozřej-
má, se spisovatelským zášerem popsat lidskou tvář mnohých kritiků
VB. Cituji /bohužel trochu delší/ ukázkou ze s. 65-66/:

"Přede dveřmi kanceláře vstaje ležel na zdi žvýkající floutek
v jakési předválečné zelené barvě a s drtěnými brýličkami
na elegantních očích. Volali mu prý z Prostějova, že ho tam pan
doktor a Čivíkem hledali, ale on je srovna dnes v Martinově,
byl už na vyšetřovačce, ale Čivík se kdysi fláká, tak je tu,
aby to měl za sebou. A udělal se žvýkačky bublinku, která mu
jen tak tak nezalapila skla brýlí. "Jak se jmenujete?" - "Fun-
čocháf. O co jde?" "Tak poslouchejte, Funčocháf. Porušik Čivík",
naješil se David, "dnes odsloužil jedenatřicet hodin. U těch
pár posledních jsem byl a můžu vám ujistit, že flákání vypadá
trouchn jinak."

Čtenář této knihy má tak za reálného socialismu i vysvětleno, proč mají zaměstnanci ŠSČ vyšší platy: pracují "dneš" 51 hodin. To je dlouhá dneš...

Zároveň je v tomto románu - kde doopravdy - "všechní den a literatura jedno jsou" - násorně předvedeno, ve faktuálně anekdotičnosti, jak advokáti jsou skutečnými spolupracovníky vyšetřovatelů, od odvozu auty ŠSČ, až po společenskou konexi jsou vyšetřovateli /honorováni, až jak ty drobné výhody, omeňující respektování zájmu vyšetřovatele/, nazvat. Jaroslav Karia, který se i za episcopatské pomohání ve Zlíně hostiteli Káři ošimil oprávněnou veřejnou kritikou, aby se z dnešních národních písečích advokátů v krobě obracel. /Ládný krob pochopitelně nemá a i jeho pesná desku na domě v hlavní ulici města Táboře, za socialismu, odstrasili... Dnešní literatuře se soudních síní nesal žádný - s socialistický autor českého písemnictví - savenat pouhou připomínkou tradice v cestě. Existuje sde generace nová, přetvářova! /

Proto s takovou uvolněností je /v románu/ připomínán "skutečný advokát Greco" - jako vsor poctivosti a samité advokátní činnosti. Jak ten Greco uší před soudem promluvit na obhajobu mladého straníka, který ve vedoucí funkci přičobil kriminálně: je přirovnán "k dětem hrajícím si na písku" /viz s. 144, atd./ Nebo jak Greco uší promluvit k sekretářce Aši Janailé - "Jardávku schlanstlo aristokratické kožené křesle" - "Greco se spustil na lezech vedle Jardávky. "Podívejte se, sekretářky jsou všelíšky, bez nichž by advokáti byli jen bezmační mluvkové. A oni to vědí. Rozumají všelíš se nesajímá o to, kudy jeho všelíš létají, ale sda už voní medem." /s. 102/ Podotýká jen: autofi románu s dnešního života, ani Greco nepohlédli do jediného čtenopisu československého všelíšství. V dnešní rozvinuté epoše, kdy všelíš v ČSSR masově hubí varroáza, se "rozumají všelíš" sání především majikat, "kudy jeho všelíš létá jí" Je to dokonce sákonem /s trestním dopadem/ nafileno. Ovšem autofi advokátního románu - více než reálný život v sání a odbornou literaturu - studují pro postavu Greca: československou televizi. Proszrazuje to např. jejich přirovnání ze s. 52 "Greco se ponalu uklidňoval jak mašlelská háčka před začátkem dalšího díla Metlova seriálu. Odlekl telefon někým mezi kytky a začal vsponímat, proč tu ten koncipient sedí."

Posorubodná skutečnost: s období, v němž se "román všelíš dne" odehrává, má čtenář denního tisku, ~~poznámka~~ ~~více~~ o společenském odsuzování /pochopitelně do vězení! / politicky nespolehlivých osob v ČSSR. /Všechně literátů./ Nezdá by ale před-

pokládá, že próza "Advokát ex officio" aspoň náznakem evokuje tuto reálně žitou skutečnost vědního dne - nenajde ani stébelko k zaohycení! Petr Ritter a Zdeněk Blažný sřejmě v tomto smyslu ani "Černou kroniku" socialistického tisku dneška - nesledují: ve zna-ze stát se zavedenými romanopisci v nakladatelském podniku ÚV SSM. /Údaj z doplovu: "přál bych jim, aby spočinuli na těch statistič-ských stránkách, které ještě popíšu za oněch třicet let. V řádném tan-temu, pardon, těsně vedle sebe. Synchronně."/ Ano, v ČSSR je nut-né psát - synchronně. S mocí! A ČSR odmění autory seriálov.

Román vědních dnů z počátku 80. let je synchronní: jakmi-le neexistují v soudních sálich či advokátních poradnách se svými problémy disidenti, neexistuje pochopitelně ani Bůh. Autorský ko-mentář přitom prostrazuje, jak neexistencí Boha strádají i vyšetřo-vatelé SNB! Citují se s. 65/nejen radu vedoucímu advokátní

poradny/: "Byl bys dobrý vyšetřovatel, nechoš se dát k nám?"
náklihl se unaveně Colombo. "Věštinu s ním jsem vyzlechl
už před měsícem. Nevědí nic." /.../ Colombo měl za sebou
pernou noc a byl utrácený jako by sám absolvoval všechny
olympijské disciplíny. Kdyby existoval nějaký K pámbáh, na
místě by srazil každého, kdo by mu bránil se nejrychleji
se dostat do postele."

Existuje v advokátních poradnách v ČSSR /do "listopadu
1982", kdy byl román dokončen/ nějaký soudní případ, nasnažující
společenskou nespravedlnost z hlediska výkonu moci vládnoucího
systému? I ano: spisovatelé-advokáti o tom mají synchronní pově-
domí. Citují se s. 75:

"Spletitá historie lidstva zná asi dva a půl milionů pří-
padů, kdy byl někdo ponechán na holičkách. Na samotném konci té-
to dlouhé řady postižených se již několik týdnů maitá David. Ho-
vá funkce se mu začnla v tajemný hrad plný léšek, tajných vcho-
dů, chodeb a zlomyslných jukadel."

Zlomyslná k jukadla vědního dne v ČSSR ůhrají tedy pře-
devším na pracovníky ve vedoucích funkcích /byť i jen vedoucích
AP/. A pak snad na důchodce /z lepších kruhů/, u kterých dochází
k nápravě společenské křivdy, jsou-li /šim jiným, než jen veks-
láctvím/ postiženi. Citují se s. 118:

"Je od klientky, nešlo to odmítnout." Daněk upil tmavého
vavřince a skreutil obočí do pochvalného hieroglyfu. "Celý život
nežlala nic jiného, než že vyučovala francouzštinu a přála si
vidět Paříž, Louvre. Teď v penzi už na to konečně měla čas i na-
šetřeně peníze, ale sans se jet bála a v Čedoku se v den zahájení

prodeje zájezdů už několik let jen dovedla, že Paříž je vyprodaná. Nadřel jsem se s tím jak mla. Nakonec jsme přece jen prokázali, že všechny Paříže v martinovském Čedoku byly prodány protečně před nebo po dni oficiálního zahájení prodeje. Vyrocudili jsme rozsudek, kterým byla Čedoku uložena povinnost uzavřít s klientkou malouvu." Šokovaně se uchechtli do polooprázdné skleničky. "No a teď se vrátí na bitá dojmy, ještě je s ní cítit pařížské povětří a přinese si tohle. Copak vědi ní může být tak neomalený, abych si to nevsal? Byla prý nejsáhnadnější postavou celého zájezdu, protože nikde a prominentů jí nechtěl věřit, že je opravdu jen obyčejná kantorka v.v. a že jí mohou využít skutečně pouze jako tlumočnici."

Spisovatelé románu zde prokazují, že na jí povědomí o svrhle morálce "prominentů" režimu v ČSSR. Tento problém však opouštějí v próze s masaností advokátů socialismu, kteří markýrojí činnost romanopiseckou: za honorář. K takovýh přivýdělkům používají "zákon o advokacii. K vykonávání činnosti publicistické, literární, vědecké a umělecké advokát nepotřebuje souhlas zaměstnavatele." Tento údaj ze s. 119 prozrazuje jejich synchronní záměry "literární a umělecké". Potřebují snad sdělit svou knihou jakoukoliv uměleckou výpověď?

Podobná synchronní a všestranná mlákosť je hrozivá. U jejich knihy se sestavují podrobněji proto, že i s této strany brezí české literatury pohroma. Advokáti, kteří by měli být především oponenty mnohých prokurátorů, zásadně nechtějí vědět nic o stovkách politických poprav v socialistickém období Československa. Neutkvěly v jejich paměti, i když mnohokrát převýšily politické popravy carského Ruska za celé 19. století, u národa obrovského, vedle Čechů a Slováků. Do české literatury veřejně vstupují s úmyslem popsat "statisíce stran" /vis doslov/. Ale proč a jak? Nyní je socialistické inteligenci v ČSSR záhodná prostor pro snadné výdělky v zaměstnání za jejich dosavadní masovou konformnost. Značná část těchto rádebyprominentů mášíná vyhledávat skuliny, jak bez talentu, sato s houševnatostí sobě vlastní, prorazit do esvědčených sfér "přivýdělků". Malou mohomnost tvárčí nahradí vždy dočovou konformitou, ješ jim koluje v krvi. Ritter a šťastný s počátku 90. let budou ve svém knižním spisování pochopitelně mnohem odváknější, než byli v letech ~~šedesátých~~ osmdesátých. Socialističtí redaktori /konkrétně Irena Šitková a Jiří Navrátil/ v zákonech bludného krabu nebudou mít odvahu podobné přivýdělky svedených autorů, odmítnou. Přivýdělek je v tomto případě výdělek s literárně upravených soudních pří. Pro podobnou edici navrhuji název -Advokáti
ex offi.

Majáky

/besednica/

Patrí dnes u nás k móde, k dobrému tónu, byť chorý alebo aspoň užívať čím viac liekov. Ako tie párky s horčicou, ktoré odbory dávali bezplatne pracujúcim, keď prišli manifestovať na prvého mája /neviem, či to ešte funguje/: človek má akosi na to nárok, maličká pomsta za všetko odnímané, len hlupák nechá prepadnúť 5 Kčs, keď zostane doma. Išiel som si teda trochu ľahnúť do nemocnice, súc beznádejne zdravý.

Za oblokom sa kníšu stromy v bielych plášťoch: alebo sú to lekári? A zeleň operačnej sály v mestskom parku... Väčšinou hlasov /vtáčích/ nastáva jar. Parlament odhlasoval, hoci niekoľko skrachovaných disidentov bolo celkom proti, zopár intelektuálov podpísalo petície. Máj je tu, nedá sa nič robiť. Na streche, na žrdi trepocem sa strachom: alebo je to zástava? /Celý som popletený od heráku a trávy a koksu./ Rozbolel ma celý svet úzkosťou a nepokojom ako Sorena Kierkengarda; alebo Bohumila Hrabala v poviedke Kouzelná flétna.

Omámený si absurdne predstavujem, že spisovateľ je maják, ktorého úlohou je len byť nehybne a ležať a čumieť do stropu a sám. Ale aj svietiť, cestu ukazovať, smer a úskalia. Svietiť - ale čím? Podpálím svoje besednice!

Aj strážca majáka občas dostáva poštu, pamäť donáša listy expresne a doporučene, čítam ich leukoplastom zalepenými očami, hľa, od Milana: Tak sme sa českí a slovenskí spisovatelia dobre mali u Vás pred mesiacom, že na to neviem zabudnúť. Ja si už niečo pamätám, a až na pár výnimiek si nemôžem spomenúť, že by naše stretnutie bolo tak vydarené, srdečné a priateľské. Je to vaša rodinná zásluha a dejiny literatúry o tom iste vydajú svedectvo.

Ale aj smútok ma trochu prepadol, keď som zo záznamu kukal tie starnúce tváre, čas sa do nás vpisuje. Zo všetkých najkrajších bol baránok Mišo...

Chlapi na izbe z oboch svojich koncov tela vydávajú hlasné pazvuky, prestaňte!, a vraj všelijaké medzinárodné dohody im zaručujú právo individuálneho prejavu a slobody, sú vo väčšine vždy pravdivej a povolenej, ja som menšina, nuž odchádzam na chodbu čítať si vynikajúci časopis Fragment K., nepovolený.

Syn mi z antikvariátu priniesol knihu Hanzelka-Zikmund Tam za riekou je Argentína /Bratislava 1958/. Čítam a počúvam Jirkovu Hanzelkovu hudbu: "České a slovenské národné piesne znejú inak pri táborovom ohni a celkom inak, keď nimi rozozvučíte organ v zapadnutom kúte Brazílie v predvečer Štedrého dňa. A potom sa ku klenbe kostolíka nesú jednoduché radostné akordy starých českých kolied. Jasný hlas principálov rozlomil kameň v prsiach; nežné flauty odplavili zo spomienok ťarchu clivoty a trblietavý poprašok mixtúr ich prevanul smiechom šťastných detí." Do izby vchádza sestrička včielka Maja, pán pacient, máte návštevu, ale len desať minút, ste po operácii. A na chodbe sa spoza okuliarov vykláňa ako z okna Zikmundov charizmatiký úsmev a vedľa neho Miro Kusý s makovou štrúdlou od Jolky.

Počujte, vy ste taký dôveryhodný, hovorí mi susedná posteľ, treba primárovi niečo do vrecka dať? A ja: Vážim si prácu profíkov, preto sa mu len pekne poďakujem. Fľašky nerozdávam, veď keby som mu povedal, aký mám plat, ako je oceňovaná moja práca, tri dni by nemohol operovať od smiechu. Momentálne si nemám za čo kúpiť ani topánky, nosím synove, lebo je na vojenčine, keď sa vráti, narukuje ďalší. Mám troch synov, našťastie.

Mirko Zikmund videl svet z Kilimandžára, z Cheopsovej pyramídy, Saharu prešiel... Teraz ho vypočúvajú na bratislavskej policajnej stanici, až zmeškal rýchlik do Zlína, vieme, že ste boli za

Tatarkom a Kadlečíkom. Vážim si prácu profíkov.

Pán primár Potocký, CSc., mi krája oko maličkým skalpelom people China, je zaujatý prácou, ani si nevšíma mladíka, ktorý pricestoval až z Galiley a sedí mi pri nohách na operačnom lôžku, v pravej ruke mám infúziu, ľavú mi drží v teplej, klincom prederevanej dlani, zamyslene sa pozerá na zeleňajúce sa stránne Malých Karpát, kde zúri víchrica, akoby bosoráci mali rákoš na námestí, studený dážď bije do okien, z ulice zaznieva militaristická hudba /alebo v nemocničnej kuchyni umývajú riady?/, z oblohy visia zakrvavené obvazy a zakrývajú slnko, mladý muž si čosi šepká: Opäť je krásny deň, len srdcovú komoru si človek musí otvoriť dokorán.

A vonku zúri Sviatok práce. Po injekcii nechápem, ako súvisí sviatok a práca, sú to dva rozdielne a protirečivé pojmy. A prečo oslavovať prácu, nie jej výsledok, povinná robota je nič, najmä tá nezmyselná a zdevastovaná, keď hospodinom je všemohúci plán a ukazovatele a zisk /éno, aj v knižnom obchode/ a štikacie hodiny a senilný budík metlou ľudstva. Prácu vymysleli opice v márnej nádeji, že sa stanú ľuďmi. Človeka stvoril sviatok. Nech žije 1. máj! Injekciou oblbený ani nechápem, ako môže žiť 1. máj, je to asi zlý preklad z ruštiny. Nech žije človek! - takýto transparent vztyčujem na svojom majáku a cítim sa, chorobou od všetkého oslobodený, cítim sa nevyliciteľne, až smrteľne zdravý.

Idem domov. Rýchlik do Pukanca mešká presne dvadsaťštyri hodín. Nedočkavej Lilei posielam telegram: Čakaj ma, prídem včera.

Hrdliččin zval ku lásce hlas. Jarmilo! Miloši! Štěpáne! Víléme!

